

KASTAMONULU KADINLARIN CEMİYET FAALİYETLERİ (1876-1914)

Melek TOPARLAK ŞAHİN*

ÖZ

Türk kadını, eski çağlardan itibaren gerek devlet gerek millet adına göstermiş olduğu özveri ve cesaretiyle tarih kitaplarında ismini duyurmayı başarmıştır. Bu bağlamda Osmanlı'nın dağılma sürecinde emperyalist güçlere karşı verdiği mücadelede Osmanlı kadınının rolü oldukça büyüktür. Osmanlı Devleti'nin yaşamış olduğu Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı'nın sonuçlarının doğurduğu toplumsal sorunlar Osmanlı halkını bir çıkmaza sokarken aynı zamanda milli birlik duygusunun da güçlenmesine ortam hazırlamıştır. Halk kadın, erkek ve çocuk ayrımı olmaksızın vatan savunmasına katılmıştır. Bu süreçte kadınların özellikle cephe gerisinde vermiş olduğu mücadele Osmanlı askerinin ihtiyaçlarının karşılanmasında oldukça etkili olmuştur. Savaş yıllarında kurulan kadın cemiyetleri ve yardım kuruluşları bu sürecin getirdiği teşkilatlanmalardır. Ülkenin farklı bölgelerinde halka yardım ve orduya destek amaçlı kurulan cemiyetlerden bazıları da Kastamonu'da kurulmuştur. Çalışmamızda Kastamonu'da farklı amaçlarla kurulan cemiyetlerin faaliyetlerini ve cemiyetlerdeki kadın faktörünü belirlemeyi amaçladık. Kastamonu vilayetine ait yerel basın, ulusal basın, kitap, makale ve resmî belgelerin ışığında düzenlenen araştırmamız I. Meşrutiyet döneminden I. Dünya Savaşına kadar geçen süreçte Kastamonu'da faaliyet gösteren cemiyetleri ve cemiyetlerdeki kadın faaliyetlerini kapsamaktadır.

Anahtar Kelime; Cemiyet, kadın, savaş, yardım.

ASSOCIATION ACTIVITIES OF KASTAMONU WOMEN (1876-1914)

ABSTRACT

Turkish women have managed to make a name for themselves in history books through their dedication and courage, both for the state and the nation, since ancient times. In this context, the role of Ottoman women was significant in the struggle against imperialist powers during the decline of the Ottoman Empire. The social problems resulting from the Balkan Wars and World War I experienced by the Ottoman Empire not only trapped the Ottoman people in a dilemma but also created an opportunity for the strengthening of national unity. The people, regardless of gender or age, participated in the defense of their homeland. During this period, the efforts of women, especially behind the front lines, were instrumental in meeting the needs of the Ottoman soldiers. Women's societies and aid organizations established during the war years were the result of this process of organization. Some of these societies, established for the purpose of aiding the population and supporting the army, were also founded in Kastamonu. In our study, we aimed to determine the activities of different societies established in Kastamonu and the role of women in these societies during the period from the First Constitutional Era to World War I, based on local and national press, books, articles, and official documents related to the Kastamonu province.

Keywords: Women's Societies, Women, War, Aid.

Giriş

Osmanlı Devleti'nde kadın cemiyetlerinin kurulmasındaki ilk girişimler 1854-1856 Kırım Savaşı ile gündeme gelmiştir. Kırım Savaşı'nda yabancı kadınlar, yaralılara yardım etmek için savaş alanlarında bulunurken Müslüman kadınların evlerinde oturmaları ve askerler için

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 02.08.2023; Yayına Kabul Tarihi: 13.12.2023

* Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, melek.tsahin@beun.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1479-4038.

yardıma gelecek ortamlarının olmaması bazı eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Bu eleştiriler doğrultusunda harekete geçen Osmanlı'nın aydın kadınları, yapmış oldukları çalışmalar sayesinde Osmanlı kadınlarının toplumsal yaşamında önemli değişimlerin yaşanmasına ortam hazırlamışlardır. Yaşanan bu değişimler, Osmanlı kadınlarının sivil toplum örgütlerine dâhil olmasına imkân tanırken ilerleyen zamanlarda ise kendi cemiyetlerini kurmalarına ortam hazırlamıştır (Kaplan, 1998, s.36-37). Bu bağlamda kurulan cemiyetler, Osmanlı kadının sosyal yaşama dâhil olmasında önemli rol oynarken erkeklerin aktif olduğu alanlarda kadınların da yer almaya başlamasına ortam hazırlamıştır (Toprak, 2014, s. 18). Bununla birlikte I. Meşrutiyet'in ilanı (1876), Osmanlı'da anayasal faaliyetlerin başlamasına ve sivil toplum örgütlerinin kurulmasında etkili olmuştur. 1876 Anayasası ile Meclis-i Mebusan'ın faaliyete geçmesi halkın söz sahibi olduğu yeni bir dönemin başlangıcı olmuş ve toplumsal yaşamda yeni oluşumlara da ortam hazırlamıştır (Karpas, 2020, s. 9). Ancak II. Abdülhamid döneminde izlenen bazı politikalar cemiyet faaliyetlerini olumsuz etkilemiştir. Bu durum cemiyet faaliyetlerinin daha çok yurt dışında sürdürülmesine yol açmış ve I. Meşrutiyet sürecinde Osmanlı'da cemiyet faaliyetleri oldukça sınırlı olmuştur (Hanioglu, 1993, s. 329).

II. Meşrutiyetin getirdiği özgürlük ortamı cemiyetlerin kurulmasında olumlu bir etki yaratmış ve II. Meşrutiyet döneminde çok sayıda sivil toplum örgütü kurulmuştur. Cemiyet faaliyetlerinde yaşanan gelişmeler, bu konuda bir nizamnamenin gündeme gelmesine ortam hazırlamıştır. Osmanlı Meclis görüşmelerinde de gündeme gelen bu konuda farklı görüşler ortaya atılmakla birlikte hazırlanan "*Cemiyetler Nizamnamesi*" kapsamında, cemiyetlerin kurulması ve cemiyet faaliyetlerinin nasıl yürütüleceği karara bağlanmıştır (Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, 6 Haziran 1325, s. 470). Nizamnamenin birinci maddesinde cemiyet kavramının açıklanması şu şekilde yapılmıştır; "*Cemiyet eşhas-ı müteaddide tarafından malûmat veya mesailerini sureti daimede bittevhit mukasemei rıbıhtan gayrı bir maksatla teşkil edilen heyettir*" (Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, 13 Haziran 1325, s. 21). Cemiyet Nizamnamesinin ilk maddesinden anlaşıldığı üzere cemiyet, çeşitli kişiler tarafından sorumluluğu paylaşılan ve kar amacı olmayan bir kuruluştur. 16 Ağustos 1909 tarihine gelindiğinde ise cemiyetlerle ilgili yeni düzenlemeye gidilmiş ve "*Cemiyetler Kanunu*" çıkarılmıştır (Düstur, 2. Tertip, Cilt: 1, s. 604-606). Böylece çeşitli alanlarda faaliyet gösteren cemiyetlerin nasıl bir düzen içerisinde çalışacakları yasal bir çerçevede belirlenmiştir (Tatıl-i İşgal Kanunu; Cemiyetler Kanunu, İçtimaat-ı Umumiye Kanunu, s. 2-5. H.1327; Takvim-i Vekayi, 23 Ağustos 1909, s. 11-13). Bu bağlamda kurulan cemiyetlerin kadın kolları veya kadın cemiyetlerinin bazıları hayır kurumları iken bazıları da kadınların toplumsal statülerinin iyileştirilmesine yönelik faaliyetlerde bulunmuşlardır. Osmanlı'da kurulan İttihat ve Terakki Kadınlar Şubesi, Kadınları Esirgeme Derneği, Teali Nisvan Cemiyeti, Osmanlı Kadınları Terakkiperver Cemiyeti, Osmanlı Cemiyet-i Nisaiyye ve Müdafaa-i Hukuk-i Nisvan Cemiyetleri bu kapsamda değerlendirilir (Toprak, 1992, s. 231).

Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı ile birlikte Osmanlı'da kurulan cemiyetlerin sayısında artış olmuştur. Bu yıllarda kurulan cemiyetlerin ilk grubunda, Cemiyet-i İmdadiye (Ok, 2012, s. 35), Fukaraperver Hanımlar Cemiyeti, Himâye-i Etfâl Cemiyeti, Hilâl-i Ahmer Kadın Merkeziyesi, Şehit Ailelerine Yardım Cemiyeti, Asker Ailelerine Yardım Cemiyeti ve Esirgeme Cemiyeti bulunmaktadır (Kaplan, 1998, s. 58). Bu cemiyetlerden biri olan Şehit Ailelerine Yardım Cemiyeti, I. Dünya Savaşı'nın ardından şehit çocuklarının ve ailelerinin ihtiyaçlarını gidermek, onlara yaşamış oldukları acının telafisi mümkün olmasa da maddi, manevi destek vermek ve yaşam şartlarını iyileştirmek amacıyla kurulmuştur. Bu cemiyetin kurucusu, Nakiye Hanım olup

cemiyet nizamnamesi doğrultusunda cemiyetin amacını, “*Son muharebede şehit düşenlerin ailelerine mümkün olan her türlü yardımda bulunmak*” olarak belirtmiştir. Bu amaç doğrultusunda faaliyette bulunan cemiyet, şehit ailelerine maaş bağlatmakla birlikte şehit çocuklarının mekteplere yerleştirilmesine yardımcı olmuştur (Özbek, 2000, s. 114-115). Ancak cemiyet bir süre faaliyet gösterdikten sonra Kurtuluş Savaşı’nın ardından dağılmıştır (Çaka, 1948, s. 59).

II. Meşrutiyet sürecinde Cemiyet-i İmdadiye’nin kurucusu olan Fatma Aliye Hanım, askerlerin ihtiyaçlarını karşılamak adına çorap, çamaşır, eldiven, battaniye tarzında eşyaların toplanması için faaliyette bulunmuştur. Fatma Aliye Hanım’ın başlatmış olduğu bu yardım çalışmalarına Refet Paşa’nın eşi ve Paris Sefiri Münir Paşa’nın refikası Cemile hanımefendiler de dâhil olmuştur (Çaka, 1948, s. 36-38). 1909 yılında ise Halide Edip Adıvar tarafından *Teali Nisvân (Kadınların Yükselmesi)* Derneği adında bir dernek kurulmuştur. Bu dernek kadınların bilgi ve kültürünü arttırmayı amaçlamıştır (Sabah, 29 Kasım 1908, s. 3). Teali Nisvân Cemiyeti, açtığı dil kursları, düzenlediği konferanslar, müsamereler, yaptıkları çeviriler, okuma-yazma kursları ile özellikle kadının eğitim dünyasında ve sosyal ortamında büyük değişimlerin öncüsü olmuştur (Kaplan, 1998, s. 39). *Teali Nisvân Cemiyeti*’nin kurulduğu yıllarda Edirne’de de Emine Semiye Hanım tarafından 10 Müslüman 6 gayrimüslim hanım üyeden oluşan *Hizmet-i Nisvân Cemiyeti* kurulmuştur (Kadın, 28 Aralık 1908, s. 6). Nisvân Cemiyeti, aydınların kadın ve erkek olarak ilk kez aynı salonda bir araya gelmelerine imkân tanıyan toplantılar gerçekleştirmiştir (Yaraman, 2001, s. 87). Ancak bu cemiyet, I. Dünya Savaşı’nın çıkması ile birlikte faaliyetlerine son vermek zorunda kalmıştır (Çaka, 1948, s. 37). I. Dünya Savaşı, Osmanlı kadının statüsünde önemli bir değişim de başlangıcı olmuştur. Kadınlar artık erkeklerin sorumluluğunda olan işlerde rol oynamakla kalmamış Milli Mücadele sürecinde de kendi bünyelerinde kurmuş oldukları cemiyetlerle kadın kimliği ile mücadeleye destek vermişlerdir (Kaplan, 1998, s. 72).

1. Kastamonu’da Faaliyet Gösteren Komisyon ve Cemiyetler

Kastamonu vilayeti ilk çağlarda Hititler, Frigler, Kimmerler, Lidyalılar ve Persler’in hâkimiyetinde kalırken MS 330 yılının sonlarına kadar da Roma İmparatorluğu himayesinde bir merkez iken bir dönem (MS 626) Sasani hâkimiyetine girmiştir (İbret vd, 2015, s. 245). Kastamonu ili tarihte Paflagonya diye adlandırılmış ve birçok medeniyetin merkezliğini üstlenmiştir (Gökoğlu, 1952, s. 24). Romalılar devrinde Paflagonya (Paphlagoline) adı verilen Kastamonu, Çankırı, Sinop illeri ile Samsun, Bolu, Zonguldak illerinin bir bölümünü içine alan bir şehirdi. İlerleyen yıllarda Roma İmparatorluğu’nun ikiye ayrılmasıyla birlikte Kastamonu ve çevresi Doğu Roma İmparatorluğu’nun hâkimiyetine girmiştir (Kastamonu İl Yıllığı 1967, 1968, s. 132-133). Kastamonu uzun süre Bizans ve Arap mücadelesi arasında kalmış ve sonunda Bizans bu topraklarda üstünlüğü ele geçirmiştir. Bizans hâkimiyetindeyken Kastamonu, devletin askeri yığınak merkezi olarak kullanılan bir kale konumunda olmuştur. Ancak Büyük Selçuklu Devleti’nin 26 Ağustos 1071 Malazgirt Savaşı ile Anadolu’ya girişi ve Anadolu’ya başlattığı fetih hareketleri sonrasında ise Kastamonu’da Bizans hâkimiyeti sona ermiştir (Yakupoğlu, s. 17). Alâeddin Keykubad dönemine gelindiğinde Kastamonu “uc” merkezi olmuş ve buranın yönetimi Hüsamettin Çoban Bey’e verilmiştir. 1243 yılında Anadolu’da yaşanan Moğol istilasından sonra ise Kastamonu birçok bölgeden göç almış ve Kastamonu’da Türk nüfusunda önemli oranda artış olmuştur (Turan, 1989, s. 2-5). Bu bağlamda Kastamonu bölgesi demografik olarak daha çok Türkmenleri içerisinde barındıran, Gayrimüslim nüfusu az olan, konargöçerlerin yoğun olarak bulunduğu bir bölge olarak tasvir edilmektedir. Bu nedenle Osmanlı dönemi Kas-

tamonu vilayeti, daha çok Türk kültürünün ve İslam dinin yaşandığı bir merkez olarak karşımıza çıkmaktadır. Şehir kültürünün var olduğu bu vilayet hoşgörü ve mütevazı içerisinde bir hayat sürmüştür (Kankal, 2018, s. 140-141).

1876 yılına gelindiğinde, Kastamonu Vilayeti, Kastamonu, Bolu, Sinop, Çankırı Sancaklarından oluşmaktaydı (Yakupoglu, 2001, s. 19). Bu yıllarda, Kastamonu Sancağına ait kazalar, Safranbolu, İnebolu, Tosya, İskilib, Cebre, Taşköprü, Daday, Araç'tır. Sinop Sancağı kazaları ise Boyabat, İstifan'dır. Çankırı Sancağı kazaları, Çerkeş, Kalecik'tir. Bolu Sancağı kazaları da Göynük, Gerede, Ereğli, Bartın, Düzce'dir (Torun, 2005, s. 69-70). Şehrin nüfus yapısına baktığımızda, 1914 yılı kayıtlarında Kastamonu vilayetinde 737.302 Müslüman, 20.958 Rum, 8.959 Ermeni, 8 Yahudi ve 212 kazak olmak üzere 767.227 kişi olduğu belirtilmektedir (Karpaz, 2003, s. 208-227). Müslüman ve Türkmen nüfusunun çoğunlukta olduğu Kastamonu vilayetinde I. Dünya Savaşı öncesinde yaşanan askeri ve ekonomik sorunlara duyarsız kalınmamıştır. Halkın vatan savunmasında gösterdiği hassasiyet sadece erkeklerin cephelere gitmesiyle sınırlı kalmamış Kastamonu kadını üzerine düşen görevi yerine getirmek için büyük çaba göstermiştir. Osmanlı'da XIX. ve XX. yüzyıllarda yaşanan batılılaşma faaliyetleri kadınların toplumsal yaşamında yaratmış olduğu değişimler Kastamonu hanımlarının da yaşamlarına yansımıştır. Kadınların günlük yaşamdaki alışkanlıklarının yanında sosyal sorunlara olan bakış açısında değişikliklere ortam hazırlayan gelişmelerden biri olan cemiyetleşme faaliyetleri Kastamonu kadınlarına arasında kendini göstermiştir. Bu bağlamda I. Meşrutiyet, II. Meşrutiyet, Balkan Savaşları ve ardından yaşanan I. Dünya Savaşı sürecinde Kastamonu'da faaliyet gösteren cemiyetlerde kadınların rolü önemli bir yere sahiptir.

1.1. Asâkir-i Şahaneye Yardım Komisyonu

Kastamonu kadını, Osmanlı Devleti'nin dağılma sürecinde almış olduğu askeri yenilgiler karşısında yaşamış olduğu sıkıntılı sürecin farkında olmuş ve Osmanlı askerinin ihtiyaçlarının karşılanması için büyük çaba göstermiştir. Askerin ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli olan eşyaların teminine çalışmıştır. Bu bağlamda XIX. yüzyılın son çeyreğinde Kastamonu'da kurulan Kastamonu Asâkir-i Şahaneye Yardım Komisyonu (1897), Kastamonu Valisi Refik Bey'in eşinin başkanlığında faaliyete geçmiştir. Vali Bey'in eşinin denetiminde oluşturulan bu komisyonun Osmanlı askerlerinin gömlek, iç giyim gibi ihtiyaçlarını karşılamak için faaliyet gösterdiği, Kastamonu Gazetesinin 30 Haziran 1897 tarihli nüshasında "*Şehrimiz Muhadderat-ı İslâmiye Komisyonu*" başlıklı yazı ile bildirilirken Vali Bey'in eşi ve komisyon üyeleri hanımlar takdir edilmiştir. Komisyonun kurulduğu andan itibaren 4840 parça eşya ve 360 kuruş para topladığı, toplanan paraların İstanbul'a gönderildiğinden söz edilmiştir. Bununla birlikte Kastamonu Reji Nazırı'nın eşi tarafından da 32 parça çamaşır gönderildiği bildirilmiştir. Bu süreçte komisyon üyesi olan Vahide Hanım'ın yazı işlerinde gösterdiği başarı tebrik edilerek hanımların faaliyetlerinden duyulan memnuniyet ifade edilmiştir (Kastamonu, 30 Haziran 1897, s. 1).

Osmanlı askerinin güçlenmesi adına harekete geçen bu komisyonunun ikinci başkanı Defterdar Bey'in eşi olurken Vahide Hanım da komisyon sekreterliğini üstlenmiştir. Kastamonu Asâkir-i Şahaneye Yardım Komisyonu'nun amacı, Osmanlı askerinin gömlek, iç giyim gibi zaruri ihtiyaçlarının yanında askerin yiyecek ihtiyaçlarını da karşılamaktı. Bu komisyon, askere nakdi yardımlarda bulunmak için yardım kampanyaları düzenleyerek halkın askere destek vermesine de imkân tanımıştır. Kastamonu'da faaliyet gösteren Asâkir-i Şahaneye Yardım Komisyonu üyelerinin ismi şu şekildedir (Kastamonu, 7 Temmuz 1897, s. 3):

<i>1897 yılı Kastamonu Asâkir-i Şahaneye Yardım Komisyonu</i>
<i>Komisyon Üyeleri</i>
Vilayet idare meclisi üyesi Salim Efendi'nin eşi Necibe Hanım
Miralay Hürşit Bey'in eşi
Hoca Mahir Efendi'nin eşi
İzbelizade Hafız Selma Hanım
Savcı Bey'in eşi
Hâkim Bey'in eşi
Vilayet Mektupçusu Bey'in eşi

Tablo 1: 1897 Yılı Kastamonu Asâkir-i Şahaneye Yardım Komisyon Üyelerinin İsmi

Tablo 1'de görüldüğü üzere 1897 yılı Kastamonu Asâkir-i Şahaneye Yardım Komisyonunda yedi hanım üye görev almıştır. Bu hanımların bazıları vilayetteki idari memurların eşleri olup diğerleri de vilayetin önde gelenlerin beylerinin eşleridir. Ancak burada İzbelizade Hafız Selma Hanım kendi ismi ile komisyonda yer almıştır. Komisyonda görev alan hanımlar, kurmuş oldukları bu komisyonsayesinde Osmanlı askerinin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmışlardır. Askere yardım faaliyetleri Kastamonu vilayet merkezinde yapılan çalışmalarla sınırlı kalmamıştır. Osmanlı askerinin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla I. Dünya Savaşı yıllarında Kastamonu vilayetine bağlı olan Çankırı sancağında da "*Askere Yardımcılar Derneği*" kurulmuştur. Cemiyet vatan için büyük hizmetlerde bulunan bu cemiyet, Askerin yemek ihtiyacını karşılamak için köylüden bulgur, pirinç, tuz, fasulye toplamıştır. Ayrıca asker için halktan saman toplayan bu dernek, halktan sağlanan yardımlar sayesinde 1554 kuruş nakit para toplamıştır (Koroğlu, 23 Eylül 1914, s. 3-4).

1.2. Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyeti

Osmanlı donanması, kaybettiği itibarını 23 Temmuz 1908 II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte tekrar kazanma şansı elde etmiştir. Fakat uzun süredir Haliç'te bekleyen Osmanlı donanmasının toparlanması için bazı çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu çalışmalar için de maddi desteğe ihtiyaç vardı. Bu amaç doğrultusunda "*Güçlü bir donanma için ayda bir kuruş*" kampanyası ile 19 Temmuz 1909'da *Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyeti* kurulmuştur (BOA, DH. Muhaberat-ı Umumiye Muharebesi, 7-30). Halkın yardımları ile cemiyet donanmaya bir yıl içerisinde 750.576 altın lira biriktirmeyi başarmıştır (Çoker, 1997, s. 13). Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyetinin faaliyetleri ve hangi şekilde çalışacağı Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyeti Nizamnamesinde belirtilirkennizamnamesinin yirmi beşinci maddesi doğrultusunda taşrada şubelerin açılacağı da bildirilmiştir (Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyeti Nizamnamesi (1327), s.10; BOA, DH. Muhaberat-ı Umumiye Muharebesi). Bubağlamda ilerleyen süreçte Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyeti farklı bölgelerde şubeler açmıştır (BOA, DH. Mütenevvia, 29-22). 1911 yılında Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyetinin Edirne, Erzurum, İskenderiye, Adana, Ankara, Aydın, İzmit, Bitlis, Berlin, Bursa, Basra, Bağdat,

Bingazi, Bolu, Beyrut, Paris, Lübnan, Cezayir, Çatalca, Hicaz, Halep, Diyarbakır, Resmo, Zor, Selanik, Suriye, Sivas, Samsun, Trablusgarp, Trabzon, Kıbrıs, Kudüs, Karesi, Kastamonu, Kal'a-yı Sultanıye, Kandıye, Kosova, Konya, Medine, Mısır, Mamüretü'l Aziz Manastır, Musul, Van, Yanya ve Yemen'de olmak üzere toplam 44 şubesi vardı (Özçelik, 2000, s. 87-89).

Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyeti'nin taşrada teşkilatlanmasına baktığımızda İstanbul dışında ilk faaliyetlerin Kastamonu ve Bolu vilayetlerinde başladığını görmekteyiz. Köroğlu gazetesinin 3 Eylül 1909 tarihli nüshasında İttihat ve Terakki Cemiyeti Genel Merkezi tarafından yazılan yazı ile Donanma-yı İneyi Millîyesi için her tarafta olduğu gibi Kastamonu merkez vilayette de bir komisyon kurulacağı ve bu komisyonun faaliyetlere başlayacağı, komisyonun Vali Beyefendi'nin kontrolünde olacağı bildirilmiştir. Ayrıca Komisyon üyelerinin Kastamonu vilayetinin önde gelen hayırsever kişileri tarafından oluşacağından bahsedilmiştir (Köroğlu, 3 Eylül 1909, s. 3). Kastamonu'daki teşkilatlanmayı gerçekleştirmek için Fazıl Berki Bey görevlendirilmiş ve Donanma Cemiyetinin Kastamonu'da ilk şubesi 10 Eylül 1909'da İnebolu kazasında faaliyete başlamıştır (Berki, 1910, s. 306-309). 17 Eylül 1909 tarihinde de merkez Kastamonu şubesi kurulmuş ve 30 kişilik bir genel meclis oluşturularak cemiyetin devamı için ayda 40 para verilmesi şart koşulmuştur (Köroğlu, 30 Eylül 1909, s. 3). Bu süreçte Osmanlı Donanma Cemiyeti'nin taşrada teşkilatlanması için ülkenin farklı bölgelerine geziler düzenleyerek halk bu konuda bilinçlendirilmeye çalışılmıştır. Taşra teşkilatlanmasında bu görevi üstlenen kişilerden biri de Dr. Fazıl Berki Bey olmuştur (TİTE, K.212 G.10 B.10- 15).

Kastamonu'da kurulan Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyeti, I. Dünya Savaşı öncesinde ve savaş sürecinde Kastamonu'da faaliyet göstermiştir. Kastamonu halkının Donanma Cemiyetine yapmış olduğu yardımlar donanma madalyaları ile ödüllendirilmiştir (Köroğlu, 30 Eylül 1909, s. 3). Köroğlu gazetesinin 16 Eylül 1909 tarihli nüshasında yer alan bir habere göre donanma merkezinin beyannamesi doğrultusunda, Osmanlı donanmasının mali durumunu düzeltmek için Donanma-yı Osmanlı Muavenet-i Millîye Cemiyeti'nin cumartesi, salı ve perşembe günleri gündüz saat on buçuktan on bir buçuğa kadar belediye dairesinde toplanmasına karar verildiği belirtilmiştir (Köroğlu, 16 Eylül 1909, s. 3). Ayrıca Köroğlu gazetesinin 23 Eylül 1909 tarihli nüshasında, Donanma-yı Osmanîye Muavenet-i Millîye Cemiyeti merkez azasından Doktor Fazıl Berki Bey himayesinde, Kastamonu merkezinde teşekkül edilmiş olan idare heyetinin göreve başladığı bildirilmiştir. Gazetede yer alan bu haberin sonunda cemiyetin başarılı olması konusunda temennide bulunulmuştur (Köroğlu, 23 Eylül 1909, s. 2). Kastamonu Donanma Cemiyeti kurulduğu andan itibaren Kastamonulu hanımlar cemiyetin yardım kampanyalarında önemli bir rol oynamışlardır.

İttihat ve Terakki Cemiyeti, Osmanlı Donanma Cemiyeti'nin teşkilatlanmasında önemli rol oynamıştır. Özellikle Donanma Cemiyeti'nin taşra teşkilatlanmasında bölgede bulunan İttihat ve Terakki Cemiyetlerinden destek alınmıştır (TİTE, K.223 G.22 B.22- 5). Bu bağlamda Kastamonu İttihat ve Terakki Cemiyeti, Kastamonu vilayet merkezinde önemli çalışmalarda bulunmuştur. Özellikle yardım kampanyaların düzenlenmesinde ve donanma için yardımların toplanmasında gösterdiği çaba halk tarafından takdirle karşılanmıştır. Cemiyetin teşebbüsleri sayesinde insanlar birbirleriyle yarışarcasına yardımlara katılmıştır. 1909 yılının Ağustos ayında Taşköprü kulübünde yapılan toplantıda kulüp bünyesinde oldukça vefalı bir hayırseverliğe ev sahipliği yapılmış ve bu faydalı, hayırlı işler için yapılan azimkâr davranışlar örnek olacak şekilde alkışlarla karşılanmıştır (Köroğlu, 27 Ağustos 1909, s. 4). Yine İttihat ve Terakki Cemiyetinin vasıtasıyla Daday halkının 2853 kuruş yardım yaptığı kaza kaymakamlığının 2 Ekim 1909

tarihli beyanından anlaşılmakta olup Muavenet-i Millîye-i Hicriye için İnebolu, Taşköprü ve Tosya kazalarının da büyük ilgi gösterdiği belirtilmektedir (Köroğlu, 7 Ekim 1909, s. 3). Görüldüğü üzere yardım amaçlı cemiyetler Kastamonu'da faaliyet gösteren diğer cemiyetlerden destek almıştır. Kastamonu halkı ise zaman içerisinde donanma için yapılan işler ve donanma cemiyetinin çabalarına karşı donanmaya teşekkürlerini sunarak yapılan çalışmalarını takdirle karşılamışlardır (Köroğlu, 14 Ekim 1909, s. 2). Donanma-yı Osmanlı Millîye Cemiyeti için Kastamonu idarehanesinin yaptıklarından dolayı ayrıca Kastamonu Merkez Rüştü Askeriye Kolağası Osman Efendi'ye teşekkür edilmiştir (Köroğlu, 28 Ekim 1909, s. 2). Bu süreçte Safranbolu hanımları ise donanma için 743 kuruş, ilkokul öğrencileri 111 kuruş yardımda bulunmuşlar ve bu yardımlarından dolayı şükranla karşılanmışlardır (Köroğlu, 11 Mart 1910, s. 4). Nisan ayına gelindiğinde Daday kazasında donanma için tekrar bir müzayedede düzenlenmiş ve müzayedede mahkeme başkâtibi Emin Efendi'nin 6-7-9 yaşlarındaki kızları Habibe, Lebibe ve Edibe hanımlar yardıma katkıda bulunmuşlardır. Hasibe Hanım işlemeli bir peşkir, Lebibe hanımdan da sanatkârane bir çevre (mendil-yazma) müzayedeye konulmuştur (Köroğlu, 29 Nisan 1910, s. 2). Osmanlı donanmasına katılım için Kastamonu halkı teşvik edilmiş ve yardımlar konusundabirlik sağlanmaya çalışılmıştır. Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyetinin teşvik ve organizasyonları sayesinde milletin donanmaya yardımları ilerleyen zamanlarda daha da artmıştır.Cemiyet yardımların gerçekleşmesi için çok çaba sarf etmiş, yardımlar hızla artmıştır (Köroğlu, 25Kasım 1909, s. 3). Kastamonu halkı, Donanma-yı Osmanlı Muavenet-i Millîye Cemiyetinin işlerini daha iyi bir şekilde yapılmasını sağlamak adına, cemiyet için yardımların toplanmasında gerekli hassasiyeti göstermiştir (Köroğlu, 23 Aralık 1909, s. 2).

1910 yılı şubat ayında Osmanlı donanmasının mali durumu için bir kongre düzenlenmiştir. Bu kongrede alınan kararlar doğrultusunda maliyenin düzeltilmesi için herkesin elinden geleni yaptığı ifade edilirken hanımların bile bu cemiyet için gayret ettiği, çok çalıştıkları dile getirilmiştir. Özellikle Çankırı halkının gösterdiği vatanseverlik herkesi hayran bırakmıştır. Mutasarıf Bey'in hanımı tarafından bir davet verilmiştir. Memur ve eşraftan olanların hanımlarının katıldığı bu davet sancaktaki idadi mektebinde yapılarak burada bir cemiyet oluşturulmuştur. Köroğlu gazetesinin 4 Şubat 1910 tarihli nüshasındaki habere göre Mutasarıf Bey'in hanımı burada bir konuşma yapmış ve bu konuşmasında donanma cemiyeti için yardım toplanmıştır. Yarım saat içerisinde 3584 kuruş para toplanarak Muavenet-i Millîye Cemiyeti sandığına teslim edilmiştir. Çankırı hanımlarının göstermiş olduğu bu vatansever davranışların devamı halk tarafından temenni edilmiştir. Bu hareketlerinden dolayı Çankırlı Hanımlara teşekkür edilmiştir (Köroğlu, 3Şubat 1910, s. 3). Köroğlu gazetesinin 24 Şubat 1910 tarihli nüshasında *Donanma-yı Osmanlı İane-i Millîye Cemiyetine* yapılan yardım miktarları hakkında bilgi verilmiştir. Bu yardım kampanyasında Cide kazasının memurları bir aylık maaşlarını (26.420 kuruş) donanma cemiyeti yararına verirken Safranbolu hanımları cemiyet yararına 743 kuruş para vermişlerdir. Bununla birlikte, ilkokul öğrencileri de 111 kuruş bağışta bulunarak Osmanlı donanmasını desteklemeye çalışmışlardır. Yardım faaliyetleri diğer kazalarda da kendini göstermiş, Çankırı hanımları tarafından da bağışlar yapılmıştır. Çankırı hanımlarının yapmış olduğu yardımlar şu şekildedir (Köroğlu, 24 Şubat 1910, s. 4);

<i>Yarımda Bulunanların İsimleri</i>	<i>Kuruş</i>
Vergi Baş Kâtibi Saim Bey'in Hanımı	20
Tahsil memuru Ali Bey'in Hanımı	25

İdadi Müdürü Şerif Bey'in Hanımı	40
Mülazım Şakir Bey'in kızı	20
İsfendiyarbeyzade Ziya Bey'in Hanımı	108
İsfendiyarbeyzade Ziya Bey'in kızı	10
Kâtip Vasfi Bey'in kız kardeşi	20
Kâtip Vasfi Bey'in Hanımı	40
İkinci Yüzbaşı Hafız Efendi'nin Hanımı	40
Üçüncü Yüzbaşı Mehmet Bey'in Hanım	15
Dördüncü Yüzbaşı Ali Bey'in Hanımı	15
Merhum Yüzbaşı Kolağası'nın Hanımı	10
Aza Todraki Bey'in Hanımı	30
Jandarma Kumandanı Mustafa Bey'in Hanımı	20
Bir Hanım	5
İdadi Muallimi Hacı Tefvik Bey'in Hanımı	40

Tablo 2: 1910 Yılında Çankırı Hanımları'nın Donanma Cemiyeti İçin Yapmış Olduğu Yardımlar

Tablo 2'de yer alan Çankırı hanımlarının Donanma Cemiyeti için yapmış oldukları yardım miktarları arasındaki farklılıklar dikkat çekicidir. Özellikle İsfendiyarbeyzade Ziya Bey'in Hanımı tarafından yapılan 108 kuruşluk yardım diğer yardımlara nazaran oldukça yüksek bir orandır. Diğer taraftan askeriye mensupları tarafından yapılan yardımlar ile idari memurların yaptığı yardım miktarları birbirlerini dengeleyen oranlar olmakla birlikte bir hanım tarafından yapılan 5 kuruşluk yardımda herkesin imkânları doğrultusunda yardım kampanyalarına katıldığının göstergesidir.

Kastamonu Donanma Cemiyeti, çalışmalarından dolayı herkes tarafından takdirle karşılanmıştır. Öyle ki artık kahvehanelerde (Koroğlu, 17 Aralık 1908, s. 2-3.; Koroğlu, 24 Haziran 1909, s. 3-4) donanmaya yapılan yardımlarla ilgili konuşmaları yapılmaya başlanmış hatta yardımlara katılmayanlar ile ilgili eleştiriler dahi yapılmıştır. (Koroğlu, 24 Mart 1910, s. 3). Koroğlu gazetesinin 6 Ocak 1911 tarihli nüshasında Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyetine yapılan yardımlarla ilgili bir tabloya yer verilmiştir. Yine aynı şekilde yardımda bulunanlar arasında Çankırlı hanımlar da vardır. Edindiğimiz bu bilgiler bizlere I. Dünya Savaşı öncesinde Kastamonulu hanımların yardım kampanyalarında erkeklerle birlikte yer aldıklarını göstermektedir. Bu bağlamda Kastamonu Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyeti merkez şubesinden bildirildiğine göre 1911 yılı ocak ayında hayırseverler tarafından Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyetine hediye edilen eşyalar şu şekildedir (Koroğlu, 6 Ocak 1911, s. 4; Koroğlu, 21 Nisan 1911, s. 4; Koroğlu, 15 Haziran 1911, s. 4);

Sıra	Yarımda Bulunanların İsimleri	Eşya
6	Beyçelesi mahallesinden semerci Hüseyin Efendi Hanımı	Kar-ı kadim yağlık-Kar-ı karımişlemeli örtü
11	Ali Efendi'nin kızı	Kar-ı kadim yağlık-Kar-ı kadim

Kastamonulu Kadınların Cemiyet Faaliyetleri (1876-1914)

		Uçkur
13	Kız Ortaokul öğrencilerinden Hacı Ziya Efendi'nin kızı	Kaliyoptan işlemeli çevre
14	Latife Hanım	Kaliyoptan işlemeli uçkur
37	Matbaa-i vilayet litograf memuru Ali Efendi'nin hanımı	Kar-ı atik yağlık
76	Merhum Hacı Evliya Efendi'nin kızı	Kar-ı kadim işlemeli peşkir
80,81,82	Hasköylü Latifzade muhacir Hacı Mehmet Emin Efendi'nin hanımı	Bütünü ipek mamul gömlek İpekten mamul iç giyim, Antika havlu
129	Rüştiye-i askeriye hademesi Mehmet Ağa'nın hanımı	2 adet para kesesi
144	Beyçelebi mahallesinden Urganizade kızı Aliye Hanım	Gümüş işlemeli omuz havlusu
154	Beyçelebi mahallesinden bir hanım	Kar-ı kadim peşkir
160-161	Ekşizade Abdullah Efendi'nin hanımı	Kar-ı kadim işlemeli peşkir, başörtüsü
172	Simitçi Rifat Çavuşun validesi	Sarı piryol cep saati
173	Vidinli muhacire Nazife Hanım	İkili yastık örtüsü
231,232,233	Kız rüştiyesi 1. Sınıf talebesinden Hacı Ziya Efendi'nin kızı Lütfiye Hanım	Kadife ceket, kadife önlük, yündenmamul kırmızı boyun atkısı
244	Beyçelebi mahallesinden vilayet Tahrirat Mümeyyizi Atıf Bey'in kız kardeşi hanım	Parçalı yorgan yüzü
245	Beyçelebi mahallesinden Hacı Halime Hanım	Keten peşkir, işlemeli yağlık
266,267	Tahir fakih mahallesinden Boyacızade Hafız Sadık Efendi'nin annesi	Cep saati, işlemeli peşkir
280	Tahir fakih mahallesinden Boyacızade Hafız Sadık Efendi'nin kız kardeşi	Kadın hırkası
557	Bekirbaşzade Hakkı Bey'in hanımı	Yüzü ve sureti oymalı kar-ı kadim kılıç
558	Kasap Hacı Mehmet Ağa ailesi hanım	Peşkir
559-560	Beyçelebi mahallesinden Zincirlioğlu'nun oğlu ailesi hanım	Telli peşkir, para kesesi
561	Berber Tiryaki Mehmet Ali Ağa'nın ailesi hanım	Telli peşkir, beş arşın dokuma
578	Urganizade Emin Efendi'nin hanımı	Japonya malumatından yedi gözlüufak kasa
759	Kürkçüoğlu kızı	Peşkir
760,761	Çevircizade Mustafa Bey kızı	Havlu, Gömlek
762,763	Çevircizade Tevfik Bey kızı	Peşkir, Gömlek
764	Kayısoğlu kızı	Peşkir
765	Raziyeoğlu kızı	Peşkir
766	Kürkçüoğlu kızı	Peşkir
767	Sabık kızı hanım	Gömlek

768	Şefika Hanım	Başları telli kırmızı peşkir
769	Vahide Hanım	Peşkir
772	Çevircizade Hacı Mehmet Ağa ailesi hanım	İki tarafı camlı saat, Gömlek
774	Çevircizade Tevfik Bey ailesi hanım	Gömlek
775	Kurt karyesinden merhum Mehmet Efendi kızı	Gömlek
776	Kurt karyesinden Hüseyin Ağa ailesi hanım	Gömlek
779	Kurt karyesinden Abdullah ailesi hanım	Telli sarı peşkir
781	Kurt karyesinden Çevircizade Mustafa Bey ailesi hanım	Gömlek
782	Kurt karyesinden Sipahioğlu Mehmet Ağa ailesi hanım	Gömlek
783	Kurt karyesinden Kürkçüoğlu Emin Efendi ailesi hanım	İç dizliği
784	Kurt karyesinden Kürkçüoğlu Emin Efendi kızı	Başları işlemeli peşkir

Tablo 3: 1911 Yılı Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyeti Kastamonu Şubesine Ocak, Nisan, Haziran Aylarında Hediye Edilen Eşyalar

Tablo 3'den anlaşıldığı üzere, 1911 yılı içerisinde Kastamonulu hanımlar Ocak, Nisan ve Haziran aylarında Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyeti ne yaptıkları yardımlarla Osmanlı donanmasına destek olmaya çalışmışlardır. Yapılan yardımlara katılan hanımların çoğu vilayetin ileri gelen isimlerinin eşleridir. Bunların dışında kendi isimleri ile yardım listesinde yer alan hanımlar da bulunmaktadır. Yardım için verilen eşyalara baktığımızda ise peşkir, gömlek, iç dizliği ve havlu gibi eşyaların çoğunlukta olduğunu görmekteyiz. Bununla birlikte Urganizade Emin Bey'in Hanımı Hafız Hanım tarafından hediye edilen Japonya imalatından yedi gözlü bir adet kasacık Deveciler Mahallesi'nde müzayedeye edilmiş 142 kuruşa sahibi olan Hafız Hanıma verilmiş ve mezkûr kasa Mezbure Hanım tarafından Donanma Cemiyetine verilmiştir (Köroğlu, 9 Mart 1911, 3).

Osmanlı hanımlarının vatan ve millet uğruna yapacakları fedakâr davranışların örneği olarak hayırsever davranışlara teşvik olmak amacıyla Köroğlu gazetesinin 13 Ocak 1911 tarihli nüshasında Diyarbakır hanımlarının "*Donanma-yı Osmanî Hanımlar Şubesi Muavenesi*"ni kurdukları ve daha birinci toplantılarında birçok eşya ile birlikte ile 100 liraya yakın para topladığının haberi verilmiştir. Bu örnek davranışın Kastamonu hanımlarını harekete geçireceğinden ve Diyarbakırlı hemşirelerinin izinden gideceklerine duyulan ümitten bahsedilmiştir (Köroğlu, 13 Ocak 1911, s.4). Basına yansıyan bu haber, Kastamonulu hanımların harekete geçmesi için bir teşvik niteliği taşımaktadır. Kastamonulu hanımlarına yapılan bu çağrı etkisini göstermiş ve Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyetinin, Kastamonu Hanımlar Şubesi, Naib (hâkim) Efendi'nin eşinin girişimi 1911 yılı haziran ayında faaliyete başlamıştır. Cemiyet kurulduğu haftalarda bir toplantı gerçekleştirmiştir. Toplantı, Kastamonu Kız Sanâyi Mektebinde cemiyet heyetinin toplanması ile başlamıştır. Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyeti Kastamonu Hanımlar Şubesi, gerçekleştirmiş olduğu bu toplantıya vatansever bütün hanımların katılımın sağlanmasının önemli olduğunu ifade edilerek heyet başkanı cemiyetin bu konuda samimi ve ciddi çalışacağını dile getirmiştir. Ayrıca cemiyet merkezi, toplanacak olan yardım

paralarının miktarının gazete merkezi ile paylaşılacağını da bildirmiş, cemiyet beyannamesi de gazetede yayınlanmıştır (Kastamonu, 19 Haziran 1911, s. 2). İlerleyen günlerde Donanma Cemiyetinin Kastamonu Merkez Şubesinin dışında vilayete bağlı kazalarda şubeler açılmıştır. İnebolu, Safranbolu, Taşköprü, Cide, Daday, Tosya, Araç, Devrekâni merkez kaza şubeleridir (Özçelik, 2000, s. 102-103).

Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyetinin Kastamonu Hanımlar Şubesinden bir hanım, 1911 yılı Haziranın üçüncü haftasında, Kız Sanâyi Mektebinde Donanma Cemiyetinin önemini, yardımların gerekliliği ile ilgili konferans düzenlemiş ve Kastamonu hanımları şubeye davet edilmiştir (Koroğlu, 22 Haziran 1911, s. 2). Bu konferansa, mektep binası çok yeterli olmadığından dolayı ilk olarak davetlilerin bir kısmı ağırlandı. Bu durum üzerine diğer davetlilerin bu şereften mahrum edilmemesi için tekrar toplanmaya karar vermişlerdir. Konferansta vatanın saadet ve kurtuluşu için erkekler gibi kadınlarında çalışması gerektiği, bugün en ziyade muhtaç olunan donanma için yardımda bulunmaları, bu yardımların daha önce olduğu gibi suiistimale hedef olmaması dile getirilmiştir. Ayrıca donanmaya yardımda bulunmayanların Osmanlı şerefini taşımayacağını ve Girit halkının yaşadıkları, gördükleri zulüm ibret olarak verilmiş, bunun için kendilerinden nakit ve mal olarak yardımda bulunmaları temenni edilmiştir. Ayrıca konferansta, aza olan Defterdar Bey'in kızı ve askeri rüştiyeden Mazhar konuşmalarıyla halkın milli duygularının uyanmasında etkili olmuşlardır. Yapılan bu konuşmaların ardından konferansta, 2075 kuruş 10 para toplanırken 121 parça eşya hediye edilmiştir. Hediye edilen eşyalardan bazıları şu şekildedir (Koroğlu, 30 Haziran 1911, s. 2-3);

<i>Eşya/Para</i>	<i>Yarımda Bulunanların İsimleri</i>
Altın saat	Vali vekili Naip Bey'in hanımı
5 Lira	Defterdar Bey'in hanımı, Hacı hanımefendi kızı
İki adet halı Halı Seccade	Tahrirat müdürü Memduh Bey'in hanımı ve kızı
Gümüş savatlı tabaka ve bilezik	Tahrirat memuru Lütfi Bey'in hanımı
Kıymettar bir levha	Lütfi Bey'in hanımı tarafından 2. defa olarak taş üzerine hat şecri ile yazılı ve altın yıldız çerçvelik kıymettar bir levha
Gümüş kemer	Başsavcı Murat Bey'in hanımı
Acem kar-i şal	Mektep-i sultani müdürü Nezih Bey'in hanımı
Yadigâr milletin el işlemesi	Kız sanâyi mektebi birinci öğretmeni hanım
Bir çift gümüş fincan takımı	Askeri rüştiye teğmeni Mehmet Necati Bey'in hanımı
Parçalı gümüş kemer	Şube sandık emini Hoca Behçet Bey'in kızı

Tablo 4: Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyeti Kastamonu Merkez Şubesine Verilen Eşya

Tablo 4'teki bilgilere göre 1911 yılı Haziran ayında Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyeti Kastamonu Merkez Şubesine verilen eşyalara baktığımızda, altın saat, gümüş tabaka, gümüş kemer, gümüş fincan takımı ve el işlemesi gibi oldukça kıymetli eşyalardır. Kastamonulu hanımların değerli eşyalarını Osmanlı donanması için bağış yapmaları milli birlik

duygusu içerisinde hareket ettiklerinin bir göstergesidir. Ayrıca yapılan bu yardımlar Kastamonulu hanımların milli dayanışmanın önemini kavradıklarının da bir kanıtıdır. Bu yardımlara para vererek destek olanlar şu şekildedir (Köroğlu, 30 Haziran 1911, s. 2-3);

Osmanlı altını	Yarımda Bulunanların İsimleri
1	Hız. Pir Dergâhı Reisi Şih Ata Efendi'nin hanımı
1	Eşraftan Raşit Efendi'nin kız kardeşi
1	Merkez Savcısı Beyefendi'nin hanımı
Yarım	Orman Müdürü Bey'in hanımı
Yarım	Ecevitlizada emekli Cemil Bey'in hanımı
Yarım	Sultani Mektebi alet muhafızı Numan Sabit Efendi hanımı

Tablo 5: Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyeti Kastamonu Merkez Şubesine Yardım İçin Birer veya Yarımşar Lira Verenler

Tablo 5'te yer alan yardımların dışında kale hamamcısı Natürî kadın, bağış günü 10 paradan ibaret yardımını göndererek kabul edilmesini istirham etmiş ve bu hareketi alkışlarla kabul edilmiştir. Ayrıca Donanma Cemiyeti Hanımlar Şubesi Başkanı ve azaları, hamiyetperverliklerinden dolayı Osmanlılık namına tebrik edilmiş ve her toplantıda aynı başarıların devamını temenni edilmiştir.

Köroğlu gazetesinin 7 Temmuz 1911 tarihli nüshasında yer alan "İkinci İçtima" başlıklı haberde Kastamonu Donanma-yı Osmanî Hanımlar Şubesinin, bir hafta önce cuma günü ikinci toplantısını Kastamonu Kız Mektebi'nde gerçekleştirdiği bildirilmiştir. Bununla birlikte şubenin üçüncü toplantısının da yapılacağı her zaman hanımlara vaazlarıyla dini bilgiler veren İsmail Bey Mahallesi hocası olan hanım tarafından yardım hakkında vaaz verileceği halka duyurulmuştur (Köroğlu, 7 Temmuz 1911, s. 3). Donanma-yı Osmanî Hanımlar Şubesinin ikinci toplantısı, kalabalık bir şekilde gerçekleşmiş, davetli davetsiz teşrif eden hanımların para ve eşyaları memurlara teslim edilmiştir. Daha sonra kız sanâyi mektebi son sınıf birincisi ve Ceza Reisi Beyefendi'nin kızı tarafından, görmüş oldukları terbiye, eğitim hakkında konuşmalar yapılmıştır. Bu konuşmalar, şiddetle alkışlanmış ve öğrencilerin başkan hanıma gül demeti takdim etmesi ile müzayedeye son vermişlerdir. Ayrıca bu toplantıda 1150 kuruş nakit ve 100 parça eşya toplanmıştır. Donanma Cemiyeti Hanımlar Şubesinin üçüncü toplantısı, hoca hanımın katılımıyla olunacağı haberi daha önceden duyurulmuş ve Kastamonulu hanımların okula gelmeleri talep edilmiştir. Bu toplantıda, İstinaf Reisi Ali Rıza Beyefendi'nin Hanımı ile Baş Mühendis Nuri Beyefendi'nin Hanımı tarafından iki Osmanlı altını, Ziraat Bankası memuru Ali Bey'in ve Mustafa Vasıf Bey'in hanımları tarafından da birer Osmanlı altını verilmiştir. Hanımlar bu vefalı davranışlarından dolayı tebrik edilmiştir. Donanma-yı Osmanî Kastamonu Merkez Şubesine hediye edilen bağışlar ve eşyalar ise şu şekildedir (Köroğlu, 7 Temmuz 1911, s. 4);

Yarımda Bulunanların İsimleri	Eşya
Ziraat Bankası memur muavini Hafız Bey'in hanımı	İşli peşkir, işli peşkir, işli peşkir
Ziraat Bankası memur muavini Hafız Bey'in kız kardeşi	İşli peşkir, yadigâr mat yazılı

Kastamonulu Kadınların Cemiyet Faaliyetleri (1876-1914)

	peşkir
İbrikcioğlu hanımı	Bir çift ağaç ayakkabı
Hacı Mümin Efendi'nin hanımı	Elmas iğne
Şehit Yüzbaşı Adil Bey merhumun yavrusu Nadim Bey	Gümüş kaşık ma' çatal, bıçak
Yol müteahhiti Sedat Bey'in hanımı	Gümüş zarif ma' fincan
Mekteb-i Sanâyi Müdürü Mustafa Bey'in büyük hanımı	Gümüş saat ve iki adet bilezik
Şeyh Ziya ve muhasebeci Nuri Bey'in hanımı beşer me- cidiye, Ziraat memuru Bey'in hanımı	3 mecdiye
Mini yavruların hediyesi, Askeri Rüştîye Müdürü Os- man Nuri Bey'in kızı Şahinde ve İclal hanım	Birer gümüş zarif ma'fincan
Madam Lakırvo'nun hediyesi, Nafia mühendis muavini Mösyö Lakırvo'nun hanımı ve kızı	2 adet abajurlu yelpaze

Tablo 6: Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyeti Kastamonu Merkez Şubesine HediyeEdilen Eşyalar

Tablo 6'ya baktığımızda Donanma-yı Osmanî Cemiyetinin Kastamonu Hanımlar Şubesi- nin üçüncü toplantısında yapılan yardımlarda Gayrimüslim hanımların da yardım kampanya- larına katılmaları dikkate değer bir durumdur. Nafia mühendis muavininin eşi ve kızı tarafında iki adet abajurlu yelpaze yardımı Gayrimüslimlerin de Osmanlı'nın dağılma sürecinde Osmanlı ordusuna destek olduklarının kanıtıdır. Bu yardımlara para vererek destek olanlar ise şu şekil- dedir (Köroğlu, 7 Temmuz 1911, s. 4);

<i>Yardımda Bulunanların İsimleri</i>	<i>Kuruş</i>
Güldamlaşzade Ahmet Bey'in kızı	20
Bayramgazizade kızı	20
Merkez Müdde-i Umumisi Bey'in kızı	20
Tosya Müftüsü'nün kızı	20
Mütekaid Nuri Bey'in hanımı	25
Komiser muavini Mehmet Fevzi Bey'in hanımı	20
Merhum Hacı Evliya Efendi'nin kızı	40
Mekteb-i Sultani Arapça öğretmeni Yusuf Kemal Bey'in hanımı	40
Milli Eğitim muhasebecisi Hakkı Bey'in hanımı	25
Kız Ortaokulu ikinci öğretmeni hanım	10
Mekteb-i Sultani coğrafya öğretmeni Arif Bey'in hanımı	20
Askeri Rüştîye Teğmeni Sadık Bey'in hanımı	20
Tahrirat Kalemi memuru Mustafa Efendi hanımı	20
Uğurluzade Mehmet Bey'in hanımı	20
Merhum Binbaşı Hacı Hasan Bey'in hanımı	20
Orman memuru efendinin büyük kızı	27
Mekteb-i Sultani İmamı Bey'in hanımı	15
Basmacı Ahmet Bey'in hanımı	5
Cebrail Mahallesi muhtarı Hafız Bey'in hanımı	5

Tablo 7: Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyeti Kastamonu Hanımlar Şubesinin Üçüncü Toplantısında Para Yardımında Bulunanlar

Tablo 7'ye göre Donanma-yı Osmanîye Cemiyetine 1911 yılı temmuz ayının ilk haftasında yapılan yardımların çoğu nakit olarak toplanmıştır. Yardıma katılan hanımların bir kısmı vilayetteki idari memurların eşleri, kızları olmakla birlikte yine vilayetin ileri gelenlerinin eşleri ve kızları ile birlikte vilayette görev yapan öğretmen hanımlar yardım kapmayasında yer almışlardır. Bu yardım listesinde Mekteb-i Sultani Arapça öğretmeni Yusuf Kemal Bey'in hanımının ve Merhum Hacı Evliya Efendi'nin kızının 40 kuruş bağış yapmış olması yardım kampanyalarında gösterdikleri hassasiyetin bir göstergesidir.

Köroğlu gazetesinin 14 Temmuz 1911 tarihli nüshasında yer alan "Kız Sanâyi Mektebinin Muvaffakiyeti" başlığı altında, düzen, eğitim, hüner ve marifetçe memleketin iftiharını olan kız sanâyi mektebi öğrencilerinin padişah hazretlerine arz ve takdim edilmek üzere imal ettikleri halı harita ile iki levha'dan bahsedilmiştir. Selanik'e gönderdikleri halı harita ile iki levhanın Selanik ve İstanbul gazetelerinde büyük rağbet gördüğünden söz edilmiştir. Kız sanâyi mektebi müdiresi hanım, çocukların uzun müddette birçok emekle yaptıkları bu eserlerini sınavda hanımlara gösteremeyeceklerini, birkaç gün zarfında mezkûr iki levhanın tamamen aynısı olmak üzere birinden iki, diğerinden bir tane yapılacağına haberini vermiştir. Bu levhalar büyük takdirle karşılanmıştır. Bu arada Donanma Cemiyeti adına yardım yapmak için yapılan toplantıda, hoca hanımlar tarafından dualar edilmiş, öğrenciler tarafından kasideler, şiirler okunmuş diploma alacak hanımlardan ikisi tarafından konuşmalar yapılmıştır. Üçüncü Sınıf öğrencilerinden Sabiha Hanım tarafından 3 şiir okunmuş ve her biri alkışlara karşılanmıştır. Sabiha Hanım, eline bir buket çiçek alarak bir çiçek şiiri okumuş, sonra çiçeği donanma şubesi başkanı hanımefendiye takdim etmiş, başkan hanımefendi çiçeği donanmaya hediye ettiği için onu müzayedeye koymuştur. Bu güzel toplantı ve hayırseverliklerinden dolayı öğrencilere ve donanma cemiyeti hanımlarına teşekkür edilmiştir. Yapılan yardımlar ise şu şekildedir (Köroğlu, 14 Temmuz 1911, s. 4);

Yarımda Bulunanların İsimleri	Kuruş
Merhum muhasebe memuru İbrahim Bey'in hanımı	20
Merhum Evrak Müdürü'nün hanımı	20
İstinaf Zabıt Kâtibi Hakkı Bey'in hanımı	20
Zabıt Kâtibi Hüsnü Bey'in hanımı	10
Evkaf Müdürü Beyin hanımı	30
İnceustaoğlu Mehmet Bey'in hanımı	20
Vergi Kalemi Kâtibesinden İsmail Bey'in hanımı	20
Cebecioğlu kızı Hoca Efendinin hanımı	10
Sathioğlu Hacı Ağanın hanımı	10
İmamzade Hafız Hasan Bey'in hanımı	10
Kız İlkokulu ilk öğretmeni hanım	40
Vergi memuru beyin dadısı hanım	20
Şeyh Hafız Arif Bey'in hanımı	20
Demirci Darioğlu Hasan ustanın hanımı	20
Şer'îye Kâtibi Said Bey'in hanımı	10

Tablo 8:Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyeti Kastamonu Hanımlar Şubesi Para Yardımında Bulunanlar

Kastamonulu Kadınların Cemiyet Faaliyetleri (1876-1914)

Tablo 8'den anlaşıldığı üzere Donanma-yı Osmanîye Cemiyetine 1911 yılı temmuz ayının ikinci haftasında yapılan yardımlar, ilk hafta toplanan yardımlarda olduğu gibi çoğu nakit şeklindedir. Yardıma katılan hanımların bir kısmı vilayetteki idari memurların eşleri olmakla birlikte yine vilayetin ileri gelenlerinin eşleri ile birlikte vilayette görev yapan öğretmen hanımlar da yardım kapmayasında yer almışlardır. Bu yardım listesinde kız ilkokulu ilk öğretmeni hanımın 40 kuruş bağışta bulunması dikkate değer bir durumdur. Yapılan bu bağış sonrasında donanma şubesine teslim edilen eşyaları verenler ve bu eşyaları verenlerin sayıları ise şu şekildedir;

Dini	Halk		Memur		Erkek Ve Kız Çocukları
-	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	-
İslam	127	138	55	16	658
Hristiyan	3	0	0	0	3
TOPLAM	130	138	55	16	661

Tablo 3: Donanma-yı Osmanîye Kastamonu Şubesine Bağış Yapanlar

Kastamonulu hanımlarının 1911 yılında Osmanlı donanmasına yaptıkları yardımlar aralıksız devam etmiştir. 1911 yılı Ağustos ayında Donanma-yı Osmanîye Kastamonu Hanımlar Şubesinin bağış listesi ise şu şekildedir;

Genel Numarası	Yarımda Bulunanların İsimleri	Bağış Yapılan Eşya	Özel No
1071	Hastane Kabilesi (ebe) Hanım	Mercan tesbih	53
1072	Hastane Kabilesi (ebe) Hanımın kız kardeşi	Gümüş kaşık	54
1073	Muhasebeci Nuri Efendi'nin kızı	İşlemeli levha	55
1074	Emekli Yüzbaşının Hanımı	Mendil	56
1075	Muhasebeci Nuri Efendi'nin annesi	Yatak çarşafı ³	57
1064	Hisarardı'ndan Ayşe Hoca	Gömlek	47
1066	Orman Müfettişi Kemal Bey'in hanımı	İşlemeli gömlek	50
1067-1068	Baytar Ali Galip Bey'in Hanımı	Havlu-İşlemeli yastık	51
1076	Hukuk Mahkemesinde Aza Mülazımı Mehmet Bey'in hanımı	Ayna	58
1077	Hukuk Mahkemesinde Aza Mülazımı Mehmet Bey'in kızı	Levha	59
1078	Telgraf Merkez Müdürü Feyzi Bey'in hanımı	Antika gümüş saat- Kordon	60
1079	Mekteb-i Sultani Müdürü Bey'in kızı	İşlemeli havlu	61
1080	Abdülcabbar Mahallesi İmamı Ata Bey'in hanımı	Yaşmak	62
1081	Ekmekçi Ahmet Ağa'nın hanımı	Peşkir	63
1083	Bahazade Cemal Bey'in Hanımı	Peşkir	65
1084-1085-1086	Mekteb-i Sultani Kahvecisi Hanımı	Yağlık-Çevre	66
1087	Bakırcı İbrahim Ağa'nın hanımı	Yastık örtüsü	67

1088	Bakırcı Hakkı Ağa'nın hanımı	Havlu	68
1089	Ekmekçi Hacı Ağa'nın hanımı	Tel işlemeli peşkir	69
1090	Tütüncü Hafız Bey'in hanımı	Havlu	70
1091	Tütüncü İsmail Bey'in hanımı	Havlu	71
1092	Mekteb-i Sultani Kapıcısının kızı	Peşkir	72
1093	Çavuşzade Hüseyin Ağa'nın hanımı	Gömlek	73
1094	Muhtar Mehmet Efendi'nin hanımı	Peşkir	73
1095	Ekmekçi Ahmet Ağa'nın hanımı	Peşkir	74
1096	Nizam Baba'nın hanımı	İpek mendil	75
1097	Katipzade Mustafa Bey'in annesi	İşlemeli yağlık	76

Tablo 10: Donanma-yı Osmanîye Kastamonu Hanımlar Şubesinin Ağustos 1911 Tarihli Bağış Listesi

Tablo 10'da bulunan, Donanma-yı Osmanîye Kastamonu Hanımlar Şubesinin, 1911 yılı Ağustos ayında Kastamonu hanımların donanma adına yaptıkları bağışları incelediğimizde bağış yapan kadınlar arasında çalışan kadınların yanında vilayetin önde gelen isimlerinin hanımlarının da yer aldığını görmekteyiz. Bağış listesinde adı geçen hanımlardan biri hastanede ebe olarak görev yapmaktadır. Bağış yapan hanımlar arasında sağlık sektöründe çalışan hanımlar yer aldığı gibi farklı sektörlerde ve idari kurumlarda çalışan kişilerin de hanımları vardır. Bağış yapılan eşyalar arasında ise peşkir, gömlek, yatak örtüsü, yastık gibi eşyaların yanında gümüş kaşık ve gümüş saat gibi değerli eşyaların da olduğunu görmekteyiz. Bununla birlikte XIX. Yüzyılda Kastamonu vilayetinde, döşeme, yatak, çarşaf, peşkir, hamam takımı, Kastamonu bezi, yelken bezi gibi dokumaların yanında kendir, tiftik ve urgan üretiminin oldukça yaygın olması yardım kampanyalarında bağışlanan eşyaların içeriği ile uygunluk göstermektedir (Fidan, 2020, 30).

1.3. Hedâyâ-yı Şîtâiye

XIX. yüzyılın son çeyreğinde başlayan hedâyâ-yı şîtâiye faaliyetlerinin amacı Osmanlı askerinin kışlık giysilerinin karşılanmasıdır. 1908 yılının sonlarında Anadolu'nun bazı bölgelelerinde başlayan (İslam ve Uloom, 1908, s. 32) hedâyâ-yı şîtâiye faaliyetleri Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı savaş sürecinde askerinin kışlık ihtiyaçlarını tedarik edilmesinde (BOA, Umumi, 67-73) önemli bir yere sahiptir. Özellikle I. Dünya Savaşı'nda, Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti'nin faaliyetleri doğrultusunda hedaya-ı şîtâiye toplanması gündeme gelmiş ve bu bağlamda kış mevsiminde askerinin kışlık elbiselerini karşılamak için önemli çalışmalar yapılmıştır (İkdam, 25 Eylül 1914, s. 2). Hedâyâ-yı şîtâiye kampanyaları, savaş yıllarında faaliyet gösteren farklı cemiyetlerin de çalışmalarında da kendini göstermiştir. 1914 yılında, Türk Kadınları Biçki Yurdu, halkın hedâyâ-yı şîtâiye olarak verdiği pamuklu mintanları ücretsiz olarak dikeceğini bildirerek kampanyaya destek olmuştur (İkdam, 10 Ekim 1914, s. 2). Askerinin kışlık ihtiyacı olan eşyalar arasında asker çorapları, yün kuşak pamuklu mintan gibi ürünler bulunmaktaydı (Tan, 1992, s. 219-223). Bu ürünler, bir taraftan halkın el emeği ile dikilirken diğer taraftan fabrikalar da üretim faaliyetlerinde bulunmuştur (İkdam, 23 Eylül 1914, s. 2; İkdam, 10 Ekim 1914, s. 2). Bununla birlikte askerinin giyeceği kışlık kıyafetlerin içeriğine dikkat edilmiş ve giyeceklerin hangi malzemeden yapılması gerektiği Müdâfaa-i Milliye Merkezi Umumiyesi tarafından halka özellikle bildirilmiştir. Bil-

diride Osmanlı askeri için verilecek çamaşırın yeni ve pamuğun mikroplu pamuk olmamasına dikkat edilmesi ifade edilmiştir. Bu bağlamda bazı yerlerde paçavradan pamuk yapıldığı ve bunlardan elbise dikilmekte olduğu duyulmuş, bu nedenle de askerin sağlığını dikkate almak için ricada bulunulmuştur (İkdam, 27 Eylül 1914, s. 2).

Kastamonu gazetesinin 25 Ocak 1909 tarihli nüshasında “Hedâyâ-yı Şî tâiye” başlığı altında yer alan yazıda, Kastamonu Fırkası Kumandanı Haydar Paşa'nın hanımı başkanlığında Kastamonu'nun ileri gelen hanımlarından ve memur ailelerinden oluşan Hedâyâ-yı Şî tâiye Hanımlar Komisyonu'nun bir toplantı yaptığı bildirilmiştir. Bu toplantıda askerin ihtiyaçlarını karşılamak için her türlü hediyelerin kabul edileceği ve yardım yapmak isteyenlerin komisyona başvuru yapmaları gerektiği halka duyurulmuştur (Kastamonu, 25 Ocak 1909, s. 2). Bu bağlamda Kastamonu Hedâyâ-yı Şî tâiye Komisyonu 1909 yılında Kastamonu Fırkası Kumandanı Haydar Paşa'nın hanımı başkanlığında kurulmuştur. Kastamonu vilayeti Osmanlı askerinin kışlık ihtiyaçlarının karşılanmasında üzerine düşen görevi yerine getirmekten çekinmemiştir. Kastamonu vilayet merkezi ve vilayete bağlı kaza, nahiyelerde hedâyâ-yı şî tâiye için yardım kampanyaları düzenlenmiştir. Köroğlu gazetesinin 4 Şubat 1909 tarihli nüshasında Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti Çankırı Merkez Heyeti tarafından 1.600kuruşun Çankırı Ziraat Bankasına yatırıldığı bildirilmiştir. Bununla birlikte Kastamonu vilayetine bağlı olan Boyabat kazası İttihat Ve Terakki Merkezi kontrolünde 174 çift çorap, 10 adet dolak, 37 adetpamuklu berenin Sinop'a ulaştırıldığı ifade edilmiştir. Sinop İttihat ve Terakki Cemiyeti Merkez Heyeti tarafından da 30 çift çorap, 11 adet nimetin, 129 parça eşya şark vapuruyla ve 18 Osmanlı lirasında polişe olarak İttihat ve Terakki Cemiyeti Merkez Heyetine ulaştırıldığı bildirilmiştir. Yine ÇerkeşMerkez Heyeti'nin halktan topladığı nakit ve çorap dâhil toplam 923 parça eşyanın Ankara yoluyla 9. İstanbul merkezine gönderildiği haber edilmiştir (Köroğlu, 4 Şubat 1909, s. 4). İnebolu kazası halkı da İttihat ve Terakki Cemiyeti aracılığı ile askerler için ayakkabı, çorap, giysi gibi malzemelerin yanında440 kuruş para toplamıştır (Köroğlu, 10 Şubat 1909, s. 4).

Kastamonu gazetesinin 18 Şubat 1909 tarihli nüshasında ise “*Takrir*” başlığı altında şu ifadelerle dile getirilmiştir:

“Hudut-u Osmaniye’de bulunan asker kardeşlerimize Hedâyâ-yı Şî tâiye toplamak için gazetemizin telkinat ve delalet hayrı havanesiyle dâhil vilayette dahi Muhderat-ı Osmaniye tarafından komisyonlar teşekkülüyle teşebbüsâtı ciddiyede bulunduğunu idarehanemize varid olan mektuplardan istibşar ediyoruz. Buna göre Cide’den aldığımız bir mektuptan Cide limanı reisi Niyazi Efendi’nin haremi hanımı hemşiremiz kasabayı teşkileden 50-60 hanenin hanımlarını geçen gün hanesine davetle kıraat ettirilen menkıbe-i celile-i risaletpenahiye müteakip askerliğin fezail ve muhasenatına ve asker kardeşlerimizin vatan millet olan hizmetlerinin ulviyet ve kutsiyetine dair bir nutuk iratederek orada bulunan hanımları itayı ianeye teşvik etmiş ve derhal yapılan 100 mütecavizi için Osmanlı ittihat ve terakki cemiyetinin Cide kaza heyet-i merkeziyesine teslim olunmuştur. Hanım mumaileyhi ile bu babda önde gelen hanımların hareket-i vakıa-i hamiyetmindanelerini takdir ve sa’ilerinin meşkûr olması davetini isal kadir ederiz.”

Bu haberden anlaşıldığı üzere Kastamonu vilayetine bağlı Cide kazasında Cide limanı başkanı Niyazi Efendi'nin hanımının öncülüğünde 50-60 kadar hanenin hanımları bir araya gelerek askerin kışlık ihtiyaçlarını karşılamak üzere yardım kampanyası düzenlemişlerdir. Niyazi Efendi'nin hanımı, Cide hanımlarını evine davet ederek onlara bir konuşma yapmış ve bu konuşmasında askere yapılacak yardımın öneminden bahsetmiştir. Burada toplanan yardım paraları (100 kuruş) ise İttihat ve Terakki

Cemiyetinin Cide kazası şubesine teslim edilmiştir. Cideli hanımlar bu davranışlarından dolayı takdirle karşılanmışlardır. Cide hanımlarının yardım topladığı günlerde Kastamonu vilayetine bağlı olan İnebolu kazasında da İnebolu kazası halkı tarafından “Hedâyâ-yı Şîtâiye” adı altında yardım kampanyası düzenlenmiş ve burada toplanan para İttihat ve Terakki Cemiyeti vasıtasıyla askerlere ulaştırılmıştır. Bu arada yerel basında halk, yardımların daha da çok olması ve askerlerin çok zor durumda daha çok malzemeye ihtiyaç duyduğu konusunda uyarılmıştır (Köroğlu, 18 Şubat 1909, s. 4). İnebolu kazası halkının İttihat ve Terakki Cemiyeti vasıtasıyla askere Hedâyâ-yı Şîtâiye için topladığı yardımlar şu şekildedir (Köroğlu, 8 Mart 1909, s. 4);

Yarımda Bulunanların İsimleri	Kuruş
<i>Ömer Reisoğlu Ahmet Efendi</i>	60
<i>Ömer Reisoğlu Ahmet Efendi validesi hanım</i>	20
<i>Kamid Halil usta</i>	15
<i>Ekmekçi Behçet usta</i>	20
<i>İşçi İshak usta</i>	10
<i>Toplam</i>	125
<i>Daha önce toplanan</i>	440
Toplam	565

Tablo 11: İnebolu Kazası Halkının Hedâyâ-yı Şîtâiye için Topladığı Yardımlar

Kastamonu hanımlarının Osmanlı askerlerine Hedâyâ-yı Şîtâiye kapsamında yaptığı yardımlar, Harbiye Nezareti tarafından da dikkate alınmıştır. Milli Mücadele sonrasında, Kastamonu Fırkası Kumandanlığının Kastamonu hanımları tarafından yapılan bağışlarla ilgili yazısına cevap olarak Harbiye Nezaretinden bir telgraf gönderilmiştir. Bu telgrafta Kastamonu hanımları tarafından Hedâyâ-yı Şîtâiye olmak üzere Kastamonu Taburu İkinci Bölüğü Yüzbaşı İzzet Efendi'ye verilen 6 adet bağışın ve 10 adet dizlik ile 26 adet gömleğin ambar mahsusasına teslim olduğu bildirilirken bu eşyaları bağışta bulunan hanımlara teşekkür edilmiştir (Köroğlu, 2 Temmuz 1909, s. 3). Kastamonu hanımlarının Osmanlı askerine yapmış olduğu yardımlar Harbiye Nezareti tarafından da takdir görmüştür. Bu durum Kastamonu vilayetinin Osmanlı askerine ve ordusuna sağladığı desteğin de kanıtıdır.

1.4. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin kurulma fikri ilk olarak 1864 yılında Cenevre'de düzenlenen uluslararası bir konferanstan sonra gündeme gelmiştir. Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin kurulması ise Osmanlı temsilcisi olarak Paris'e giden Dr. Abdullah Bey'in, Kızılhaç Konferansı'na katılması ile Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin temelleri atılmıştır (Sarı, 2015, s. 965). Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, kuruluşunun ardından, kuruluş amacını ve yardımların hangi şekilde gerçekleştirileceğini Cemiyet Nizamnamesinde belirtmiştir. Bununla birlikte Hilâl-i Ahmer Cemiyet Nizamnamesinin altıncı maddesinde de “ *iş bu cemiyet birisi erkeklere ve diğeri kadınlara mahsus olarak iki kısma ayrılıp bunların ikisi de bir maksadı müşterek üzerine hizmet edeceklerdir*” ifadesine yer verilerek cemiyetin kadın kolunun kuruluşu meşrulaştırılmıştır. Bu bağlamda Kızılhaç cemiyetinden esinlenerek kurulan cemiyetin Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Şubesinin kuruluş amacı (Baytal, 2012, s. 79) savaş yıllarında kimsesiz, muhtaç duruma düşen ailelere yardım etmek (Osmanlı Hilal-i Ahmer Salnamesi (1913-1915), s. 1) aynı zamanda asker kıyafetlerinin dikilmesi, tedarik edilmesi olarak belirlenmiştir. Osmanlı kadınları, cemiyetin

Kastamonulu Kadınların Cemiyet Faaliyetleri (1876-1914)

belirlenen hedeflere ulaşması için konferanslar, müsamereler düzenleyerek Osmanlı askerine yardım sağlamaya çalışmışlardır (Tasvir-i Efkâr, 4 Ekim 1337, s. 2).

Balkan Savaşları'nın yaşanması ile birlikte Besim Ömer Paşa tarafından kurulan Hilâl-i Ahmer ve Kızılay Hanımlar Merkezi'nde göçmen kızlarına, şehit çocuklarına sanat öğretmek amacıyla bir sanat evi de açılmıştır (Türk Yurdu Dergisi, 4 Kasım 1915, s. 55). Osmanlı Hilâl-i Ahmer Hanımlar Merkezi ilk kurulduğunda cemiyette 100 aza bulunmaktadır. Osmanlı Hilâl-i Ahmer Hanımlar Cemiyetinin İdare Heyetinde bulunan kadınların isimleri şu şekildedir:

Hilâl-i Ahmer Hanımlar Cemiyetinin İdare Heyeti	
Reis	Prenses Nimet Muhtar Hanımefendi: Ahmet Muhtar Paşa hanımı
İkinci Reis	Ayşe Hanımefendi: Ziya Paşa'nın hanımı
İkinci Reis	Madam Zoiros Paşa: Doktor Zorios Paşa hanımı
Başkâtip	Selma Hanımefendi: ayandan A. Rıza Bey kardeşi
Kâtip	Fatma Aliye Hanımefendi: Faik Paşa hanımı
Aza	Şadiye Hanımefendi: Müze Müdürü Halil Bey'in hanımı
Aza	Leyla Hanımefendi: Duyun-u Umumiye Mektupçusu Vahit Bey'inhanımı
Aza	Madam Neomi Kelekyan (İngilizce Muhaberat için): Kelekyan Efendi hanımı
Aza	İsmet Hanımefendi: Yusuf Razi Bey hanımı
Muhasebeci	Nezihe Zeynep Hanımefendi: Merhum Halil Paşa Kerimesi Veli Beyhanımı

Tablo 12: Hilâl-i Ahmer Hanımlar Cemiyeti İdare Heyeti

Osmanlı Hilâl-i Ahmer ve Kızılay Hanımlar Merkezi'nin faaliyete geçmesiyle birlikte ülkenin farklı bölgelerinde; İstanbul, Ayastefanos, Kadıköy, İnebolu, Adana, Edirne, Erzurum, Bebek, Eskişehir, İzmir, Bursa, Bolu, Halep, Sinop, Trabzon, Konya, Samsun, Kudüs, Kastamonu, Nazilli ve Viyana'da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin kadın şubeleri kurulmuştur (Kaplan vd, s. 181). Bu bağlamda, Kastamonu'da kurulan Hilâl-i Ahmer Hanımlar Şubesi de 1913 yılı şubat ayında, Vali Mehmet Galip Bey'in eşinin başkanlığında kurulmuştur (BOA, DH. Siyasi Kısım, 112-17). Cemiyetin kuruluşu, Köroğlu gazetesinin 12 Şubat 1913 tarihli nüshasında da "Hanımlar Şubeleri Teşkilatı" başlığı altında yer almıştır. Haberde Kastamonu vilayet merkezinde askerin iç giyim, kıyafet, hırka, çorap gibi ihtiyaçlarını karşılamak için M. Vali Galip Bey'in hanımı tarafından Kastamonu'da "Hilâl-i Ahmer Hanımlar Şubesi" kurulduğu bildirilmiştir. Bu teşebbüs için Vali M. Galip Bey, vilayet erkânı, memurlar ve eşraf Kastamonu Kız Sanayi Mektebine davet edilmiştir. Bu davette hiç vakit kaybetmeden aza kayıtların alınarak seçimlere başlanmıştır. Yapılan seçimlere göre Kastamonu Hilâl-i Ahmer Hanımlar Şubesi idare heyeti şu şekildedir:

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kastamonu Kadınlar Şubesi 1913 Yılı İdare Heyeti	
Başkan	Vali Mehmet Bey'in Hanımı
Kâtip	Defterdar Beyefendi'nin Kızı
Veznedar	Bank-ı Osmanlı Bankası Direktörü Efendi'nin Hanımı

Tablo 13: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kastamonu Kadınlar Şubesi 1913 Yılı İdare Heyeti

Kastamonu Hilâl-i Ahmer Kadınlar Şubesi için yapılan seçimlerin ardından aza olarak belirlenen hanımlar, bir heyet halinde hükümet binasına giderek burada bulunan memurlardan yardım toplamışlardır. Hükümet memurları ellerinden geldiğince yardımda bulunmuşlardır. Birkaç daireden bin küsur kuruşa yakın bir meblağ toplanmıştır. Aza kaydolunan hanımefendiler toplanan miktarı, Kastamonu Hilâl-i Ahmer Kadınlar Şubesinin ikinci toplantısına kadar 4500 kuruşa çıkarmışlardır. Bu arada İnebolu, Daday kaymakamlıkları bu kazalarda Hilâl-i Ahmer Kadınlar Şubelerinin kurulduğunu bildirmişlerdir. Ayrıca Tosya'da şubesinden bildirildiği üzere, Tosya'da emekli Binbaşı Hacı Ahmet Ağa Hanımı Vasfiye Hanım tarafından 20 Gömlek, 20 iç giyimim posta merkezine gönderildiği haberine yer verilmiştir (Köroğlu, 12 Şubat 1913, s. 4). Kastamonu vilayetine bağlı İnebolu kazasında da yardımlar gerçekleşmiş ve İnebolulu hanımlar Hilâl-i Ahmer'e yardımda bulunmak için yardım kampanyaları düzenlemişlerdir (Köroğlu, 19 Şubat 1913, s. 3).

Kastamonu Valisi, Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Kastamonu Merkez Şubesi adına İstanbul Hilâl-i Ahmer Genel Merkezine yazdığı bir telgrafta, Kastamonu Hilâl-i Ahmer Kadınlar Şubesi'nin kuruluş aşamasını aktarmaya çalışmıştır. Vali Bey bu telgrafında, her türlü fedakârlıktan geri kalmayan Kastamonu vilayetinin vatansever halkının Hilâl-i Ahmer teşkilatı bünyesinde büyük çaba sarf ettiklerini ve Kastamonu kadınlarının erkeklerle yarışmasına faaliyet gösterdiklerini belirtmiştir. Kadınlar tarafından tedarik edilen hastane takımlarının doğrudan Erzurum mıntika harbiyesine ulaştırmak amacıyla "Cemiyet-i Hayriye-i Nisvân" namıyla merkezde bir cemiyet kurulduğunu ve kaza, nahiye hanımlarının da bu cemiyetle yardım etmeleri konusunda teşvik edildiğini bildirmiştir. Bu cemiyetin çaba ve çalışmalarıyla toplanan bağışların içeriğinin merkeze sunulan çizelge içerisinde belirtildiği, çok sayıda hastane takımının Müdâfaa-i Millîye Şubesi aracılığı ile Sivas'a gönderildiğini, Cemiyet-i Hayriye-i Nisvân'nın kuruluş amacı doğrultusunda sonlandırılmasını, daimî bir teşkilat statüsüne dâhil olmadan düzenli mesai yapamayacağından dolayı, "Cemiyet-i Hayriye-i Nisvân"ın Hilâl-i Ahmer'e çevrilmesinin uygun görüldüğünü dile getirmiştir. Bu aşamada vilayet erkanı, eşraf ve şeyhlikten, memleket hanımlarına davetnameler gönderilerek, şehitlerin ruhu için bir mevlit okutulacağı ve okul öğrencileri tarafından konuşmalar yapılacağı, şiirler okunduktan sonra, Hilâl-i Ahmer Hanımlar Şubesi'nin kurulacağı ifade edilmiştir. Ayrıca Kastamonu merkez, Daday, Çankırı, Araç, Sinop, Gerze' de kurulan kadın şubeleri azalarının memuriyetleri nizamnâme gereğince tasdik edildiği ifade edilmiştir (Kızılay, 28-160, 1331/1913).

Kastamonulu hanımlar, Balkan Savaşları' da ve I. Dünya Savaşı yıllarında vatani kurtarma mücadelesi veren Osmanlı askerleri için birçok alanda faaliyet göstermişlerdir. Bu çalışmaları yaparken zaman zaman sıkıntı yaşamışlardır. Koroglu gazetesinin 20 Şubat 1913 tarihli sayısında bir okuyucu tarafından gazeteye aktarılan "Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Muhtere-mesinin Kastamonu Hanımlar Şubesi Heyet-i Faaliyeti" başlıklı bir yazıda yardım toplamak amacıyla etrafta dolaşan hanımların Ohannas İgneciyan ticarethanesinde maruz kaldıkları muameleden bahsedilmiştir. Burada yaşanan olay bir hanım tarafından gönderilen bilgiler doğrultusunda gazetede aynen aktarılmıştır. Habere göre Hilal-i Ahmer Hanımlar Şubesi tarafından alınan karara uygun olarak heyet azasında iki hanım refakatlerinde bir polis memuru ile bir de jandarma eşliğinde çarşıdaki ticarethaneler ve dükkanları gezerek yardım toplamışlardır. Kastamonu esnafı bu yardım kampanyasına ilgi göstermiştir. Hanımların yapmış olduğu bu yardım kampanyasına esnaf para ve eşya vererek destek olmuştur. Yardım toplayan hanımlar, Ohannes

İğneciyan Efendi'nin ticarethanesine geldiği sırada mağazaya giren hanımlara önemli bir satışta bulunacakları fikriyle Ohannes İğneciyan Efendi ile mağaza müstahdemi, dükkâna gelen misafirleri satın alma amacıyla geldiklerini zannedip oldukça samimi yaklaşmışlardır. Ziyaret amacının satın alma değil de yardım toplama olduğunu öğrendiklerinde ticarethanede bulunanlar tavırlarını değiştirmiş ve yardım veremeyeceklerini kaba bir tavırla söylemişlerdir. Hanımlar bu gördükleri muameleyi umursamayıp vatana hizmet uğruna yardım talebinde bulunmuşlardır. Ancak kaba bir şekilde mağazadan kovulurcasına bir tavırla karşılaşmışlardır. Bu hanımlara ve özellikle Osmanlı'nın yaralı askerlerine karşı Ohannes İğneciyan ticarethanesi müstahdeminin gösterdiği tavır herkes tarafından kınanmıştır (Koroğlu, 20 Şubat 1913, s. 3). Kastamonulu hanımların maruz kaldıkları bu uygunsuz davranışlar, cephede verilen mücadelenin farkında olmayan kişilerin varlığının göstergesidir. Bunula birlikte halkın bu yaşanan olaya karşı göstermiş olduğu tepki hanımların gösterdiği çabanın halk tarafından takdirle karşılandığının ifadesidir. Bütün bu zorluklara rağmen verdikleri mücadeleden vazgeçmemişlerdir.

Kastamonu Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Şubesi'nin kurulduğu yıllarda Kastamonu'da cemiyetin hanımlar şubesinin açıldığı ulusal basında da yerini almıştır. İkdâm gazetesinin 22 Nisan 1915 tarihli nüshasında yer alan "*Kastamonu Hanımlarının Fedakârlığı*" başlığı altında Kastamonu vilayetinde *Hilâl-i Ahmer Hanımlar Şubesinin* kurulduğu, cemiyetin kuruluşunda Vali Mehmet Bey, vilayet erkânı, memurlar, eşraf, ulema ve tüccar hanımları tarafından şehit askerler için mevlit okunduğu haberi verilmiştir. Mevlidin ardından Kastamonu hanımları fedakâr askerlerden yaralananlara bir hizmette bulunmak üzere Hilâl-i Ahmer Hanımlar Şubesini kurarak hemen orada 48 lira civarında bir yardım toplandığı, kurulan bu cemiyetin, aza kaydına ve yardım toplamaya ara vermeden devam ettiği bildirilmiştir (İkdâm, 23 Nisan 1915, s. 2).

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin XIX. ve XX. yüzyıllarda yaşamış olduğu askeri mücadeleler, sadece askeri sahada yapılan savunmalarla sınırlı kalmamıştır. Bu yıllarda yaşanan Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı'nın Osmanlı ordusunda önemli kayıplara neden olması Osmanlı halkını harekete geçirmiştir. Bu bağlamda İstanbul başta olmak üzere halkın çabaları ile yardım amaçlı cemiyetler kurulmuştur. Bu cemiyetler ülkenin farklı bölgelerinde açılan şubeler sayesinde faaliyet sahalarını genişletmişlerdir. Ülke genelinde açılan bu şubelerin sayısı zamanla artış göstermiştir. Bu cemiyetlerden biri olan Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Anadolu'daki şube sayısı Milli Mücadele sürecine gelindiğinde yetmiş beşe ulaşmıştır. Yine 1909 yılında ilk olarak İstanbul'da faaliyete başlayan Osmanlı Donanma Cemiyetinin 1910 yılına gelindiğinde, şube sayısının 120'ye ulaştığı bildirilmiştir. Cemiyet faaliyetlerinin yoğun olarak gerçekleştiği vilayetlerden biri de Kastamonu vilayeti olmuştur. Bu süreçte Kastamonu'da kurulan cemiyetler sadece askerlerin ihtiyaçlarını karşılamakla sınırlı kalmamış yoksul ve kimsesiz kalan kişilere de destek olmuşlardır.

Vatan savunmasının gerçekleşmesinde, ordunun mühimmat ihtiyacının giderilmesinde önemli bir rol üstlenen Kastamonu sadece coğrafi konum olarak değil aynı zamanda halkın cephe gerisinde göstermiş olduğu bağımsızlık mücadelesi ile de ismini duyurmuştur. Kastamonu'da verilen vatan mücadelesinde kadınlar oldukça etkili olmuş ve düzenlemiş oldukları mitinglerle, toplantılarla, etkinliklerle ve konferanslarla halkta milli bilincin uyanmasını sağlamışlardır. Yapmış oldukları faaliyetlerde sadece ulusal sahada sesini duyurmakla kalmayan Kastamonu kadını

yabancı ülkelerin temsilciliklerine gönderdikleri telgraflarla sesini uluslararası sahada da duyurmayı başarmıştır. Bununla birlikte Kastamonu halkının özellikle orduya ve askere yapılan yardımlarda göstermiş olduğu çaba aşikârdır. Cemiyetler aracılığı ile yapılan yardım kampanyaları ve düzenlenen etkinliklerde Kastamonu kazaları da dâhil olmak üzere Osmanlı donanmasının nakit para ihtiyacı dahi karşılanmaya çalışılmıştır. I. Meşrutiyet sürecinde cemiyetlerin sınırlı çalışmalarına rağmen Kastamonu hanımlarının Asâkir-i Şahaneye Yardım Komisyonu aracılığı gösterdikleri faaliyetler dikkate değerdir. Hanımların Osmanlı askerine göstermiş olduğu hassasiyet, Kastamonu vilayet merkezi ile sınırlı kalmamıştır. Hanımlar tarafından yürütülen faaliyetler, Kastamonu'nun sancak ve kazalarında da aktif bir şekilde sürdürülmüştür. Kastamonu kazaları olan Cide, İnebolu, Daday kadınlarının yardım kampanyalarında gösterdiği fedakârlık bu durumun bir göstergesidir. Bu bağlamda özellikle Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyeti Kastamonu Hanımlar Şubesi'nin Osmanlı ordusu adına yapmış oldukları nakit yardımlarının donanmanın güçlenmesinde ve ihtiyaçlarının giderilmesinde önemli rol oynadığını söylemek yerinde olacaktır. Ayrıca yapılan yardımlarda Kastamonu Belediyesi'nin de aktif rol üstlenmesi yapılan yardımların sivil toplumla sınırlı kalmadığının vilayet idaresinin de bu yardımlara destek verdiğinin göstergesidir.

Kastamonu hanımlarının yardım faaliyetleri kapsamında vilayette bulunan okulların ve burada eğitim alan kız çocuklarının yardım kampanyalarına dâhil olması vatanın kurtuluşu söz konusu olduğunda gençlerin de vatan müdafaası bilincine sahip olduğunun ifadesidir. Bu bilincin oluşmasında Kastamonu yerel basının etkili olduğu aşikârdır. Bu bağlamda Kastamonu halkı Osmanlı topraklarında yaşanan gelişmeleri yakından takip etmekle kalmamış aynı zamanda devletin varlığının devamlılığı için çaba göstermiştir. Bununla birlikte toplumsal sorunlarında göz ardı edilmediği, kimsesiz ve muhtaç olan ailelere yardım edilmesi adına Hilal-i Ahmer gibi cemiyetlerin faaliyet göstermesi cemiyetlerin sadece askeri amaçlı faaliyet göstermediğinin kanıtıdır. Bunların dışında, Kastamonu kadınlarının faaliyet gösterdiği cemiyet çalışmalarında, Gayrimüslim kadınların da isminin geçmesi dikkate değer bir durumdur. Bu durum Osmanlı'nın dağılma sürecinde yaşamış olduğu azınlık isyanlarının toplumun tüm kesimini yansımadığının da bir ifadesidir. Bir tarafta Osmanlı aleyhine faaliyet gösteren Gayrimüslimler, diğer tarafta vatan toprağı için mücadeleye destek olan Gayrimüslimler. Ayrıca Kastamonu kadınların düzenlenen etkinlik ya da toplantılarda konuşma yapmaları, şiirlerin okunması ve yine kadınlar tarafından duaların yapılması kadınların toplumsal yaşamdaki etkinliğinin bir göstergesidir. Sosyal faaliyetlerde bizzat görev alan Kastamonu kadını, vatan savunmasında sadece bedensel olarak mücadele vermemiş aynı zamanda zihin gücünü kullanarak halkın bilinçlenmesinde ve ordunun desteklenmesinde etkili olmuştur.

KAYNAKÇA

- BAYTAL, Y. (2012). Atatürk Döneminde Sosyal Yardım Faaliyetleri (1923-1938), Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- BERKİ, F. (1910). Kastamonu ve Bolu Donanma Cemiyetleri, *Donanma Dergisi*, IV/4:306-310. *Cumhuriyet*, 27 Kasım 1930: 6.
- ÇAKA, C. (1948). *Tarih Boyunca Harp ve Kadın*. Ankara: As. Fb. Basımevi.
- ÇOKER, F. (1997). "Donanma Vakfı da Tarihe Karışırken Sultan Osman ve Reşadiye Dretnotları", *Tarih ve Toplum*, 43:13-16.

- Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyeti Nizamnamesi (1327), Düstur*, 2. Tertip, Cilt: 1. FİDAN, M. (2000). *Osmanlı Dönemi Kastamonu'da Esnafılık ve Ticari Hayat*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- GÖKOĞLU, A. A. (1952). *Paphlagonia/Paflagonya Kastamonu, Sinop, Çankırı, Bartın, Bolu, Gayri Menkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi*. Kastamonu: Doğrusöz Matbaası.
- HANİOĞLU, Ş. (1993). TDV İslam Ansiklopedisi, 7:329-331.
- İBRET Ü. vd. (2015). "Kastamonu Şehrinde Kültür ve İnanç Turizmi", *Marmara Coğrafya Dergisi*, 32, (Temmuz, 2015): 239-269.
- İkdam, 23 Eylül 1914: 2.
- İkdam, 25 Eylül 1914: 2.
- İkdam, 27 Eylül 1914: 2.
- İkdam, 10 Ekim 1914: 2.
- İkdam, 23 Nisan 1915: 2.
- "Aldığımız Varakadır", *İslam ve Ulum*, 14 Aralık 1908: 32.
- İSLAMOĞLU, S. (2011). *Osmanlı'dan Cumhuriyete Kastamonu Basınında Sivil Toplum Kuruluşları (1908-1928)*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- KANKAL, A. (2018). "Osmanlı Dönemi'nde Kastamonu'nun Sosyo-Kültürel Yapısı", *Uluslararası Kastamonu Türk Dünyası Kültür Başkenti Sempozyumu, (12-12 Nisan 2018)*, 140-141.
- Kadın*, 28 Aralık 1908: 6.
- KAPLAN, L. (1998). *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlanmalarda Türk Kadını (1908-1960)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- KARPAT, K. (2020). *Türk Siyasi Tarihi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- KARPAT, K. (2003). *Osmanlı Nüfusu*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kastamonu*, 7 Temmuz 1897: 3.
- Kastamonu İl Yıllığı 1967* (1968). Ankara: Ulusal Basımevi.
- Köroğlu*, 17 Aralık 1908: 2-3.
- Kızılay Arşivi*, 28-160, 1331/1913.
- Köroğlu*, 4 Şubat 1909: 4.
- Köroğlu*, 10 Şubat 1909: 4.
- Köroğlu*, 17 Şubat 1909: 4.
- Köroğlu*, 8 Mart 1909: 4.
- Köroğlu*, 24 Haziran 1909: 3-4.
- Köroğlu*, 2 Temmuz 1909: 3.
- Köroğlu*, 27 Ağustos 1909: 4.
- Köroğlu*, 3 Eylül 1909: 2.
- Köroğlu*, 16 Eylül 1909: 3.
- Köroğlu*, 23 Eylül 1909: 2.
- Köroğlu*, 30 Eylül 1909: 3.
- Köroğlu*, 7 Ekim 1909: 3.
- Köroğlu*, 14 Ekim 1909: 2.
- Köroğlu*, 28 Ekim 1909: 2.
- Köroğlu*, 25 Kasım 1909: 3.
- Köroğlu*, 23 Aralık 1909: 2.
- Köroğlu*, 3 Şubat 1910: 3.
- Köroğlu*, 24 Şubat 1910: 4.

- Köroğlu*, 11 Mart 1910: 4.
Köroğlu, 24 Mart 1910: 3.
Köroğlu, 29 Nisan 1910: 2.
Köroğlu, 6 Ocak 1911: 4.
Köroğlu, 13 Ocak 1911: 4.
Köroğlu, 20 Ocak 1911: 2-4.
Köroğlu, 27 Ocak 1911: 4.
Köroğlu, 5 Şubat 1911: 4
Köroğlu, 9 Mart 1911: 3.
Köroğlu, 21 Nisan 1911: 4.
Köroğlu, 15 Haziran 1911: 4.
Köroğlu, 22 Haziran 1911: 2.
Köroğlu, 7 Temmuz 1911: 3.
Köroğlu, 14 Temmuz 1911: 4.
Köroğlu, 24 Ağustos 1911: 4.
Köroğlu, 28 Kasım 1912: 3.
Köroğlu, 12 Şubat 1913: 4.
Köroğlu, 19 Şubat 1913: 3.
Köroğlu, 23 Eylül 1914: 3-4.
Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre:1, Cilt:4, İctima: 1, 19 Haziran 1909(6 Haziran1325).
Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre:1, Cilt:5, İctima:1, 26 Haziran 1919 (13 Haziran1325).
OK, S. (2012). *İttihat ve Terakki'nin Yeminsiz Kadınları*. İstanbul: Destek Yayınevi.
ORHON, H. (1964). *Kızılay'ın Kuruluş Tarihine Kısa Bir Bakış*, Türkiye Kızılay Derneği, Ankara.
Osmanlı Hilal-i Ahmer Salnamesi (1913-1915).
ÖZBEK, N. (2000). "*Osmanlı İmparatorluğunda Sosyal Yardım Uygulamaları: 1839-1918*".
Toplum ve Bilim. 89/1999: 111-132.
ÖZÇELİK, S. (2000). *Donanma-yı Osmani Muavenet-i Millî ye Cemiyeti*. Ankara: Türk TarihKurumu.
Sabah, 29 Kasım 1908: 3.
SARI, M. (2014). "Milli Mücadele Döneminde İzmit ve Çevresinde Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Faaliyetleri (1919-1923)". *Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarih Sempozyumu Bildirileri (2-3 Mayıs 2014)*. Kocaeli (2015):965-986.
TAN, N. (1992). "*Kuşakçılık ve Tosya Kuşakları*", IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, Ankara: Feryal Matbaası.
Tasvir-i Efkâr, "Hilâl-i Ahmerimiz", 4 Ekim 1337: 2.
TAŞKIRAN, T. (1973). *Cumhuriyet'in 50. Yılında Türk Kadın Hakları*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi, K.212 G.10 B.10- 15.
Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi, K.223 G.22 B.22- 5.
TOPRAK, Z. (2014). *Türkiye'de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm (1908-1935)*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
TOPRAK, Z. (1992). *II. Meşrutiyet Döneminde Devlet, Aile ve Feminizm". Sosyokültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
TORUN, S. F. (2005). *Tanzimat'tan Meşrutiyet'e Türkiye'de Kaza Yönetimi (1842-1876)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

- TURAN, R. (1989). "Selçuklular Döneminde Kastamonu". *Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu Tebliğler*. Ankara: Ayyıldız Matbaası:1-7.
Türk Yurdu Dergisi, 4 Kasım 1915: 55.
Türkiye'nin Sıhhi-i İctimai Coğrafyası Kastamonu Vilayeti (2013). Ankara: Öğüd Matbaası.
YARAMAN, A. (2001). *Resmi Tarihten Kadın Tarihine*. İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
YAKUPOĞLU, C. "Kastamonu Tarihine Kısa Bir Bakış", *Kastamonu: Kastamonu Gençlik ve Spor Kulübü*.

Arşiv Belgeleri

- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye. 7-30.
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye. Müyenevvia.29-22.
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Y.PRK. Umumi.67-73.
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye. Siyasi Kısım.112-17.

EXTENDED ABSTRACT

The changes created in the social life of women by the westernization activities that started with the Tanzimat in the Ottoman Empire also showed themselves in the lives of Kastamonu women. These changes, which were reflected in different areas of social life, were not limited to the private lives of women, but also manifested themselves in the solution of the problems created by the crises in the state. In particular, the military and economic devastation caused by the Balkan Wars and World War I made it difficult to meet even the basic needs of the society. The inadequacy of the state in solving the problems experienced in this process paved the way for the start of various social activities among the people. In this context, by the ladies of Kastamonu in the 19th century. Since the end of the 19th century, societies have been established in different fields to meet the needs of Ottoman soldiers and to find solutions to social problems. While most of these societies primarily operated in Istanbul, they later opened branches in different regions of Anatolia and their work spread throughout the country. In this direction, in the period between the First Constitutional Monarchy and the First World War, branches of the Asakir-i Şahaneye Aid Commission, the Ottoman Navy Aid Society, the Hedâyâyı Şitâiye and the Hilal-i Ahmer Society were opened in Kastamonu. These branches also received support from some associations in Kastamonu. Especially the Kastamonu branch of the Committee of Union and Progress provided great support during the collection of aid. These organizations operating in Kastamonu have an important place in covering the winter clothing of the soldiers and in sewing and supplying military clothing. In addition, these societies, which also operate to meet the needs of the people in alleviating the poverty and despair caused by wars, have been effective in eliminating social problems thanks to the aid campaigns and performances they have organized. During the work they carried out within the societies, the ladies of Kastamonu did not hesitate to collect aid by knocking on the doors of the tradesmen when necessary. The work of these ladies, who continued to work towards their goals despite the problems they experienced in this process, was appreciated by the people of Kastamonu. In addition, the activities of Kastamonu ladies to meet the needs of the soldiers were later appreciated by the Ministry of War and the ladies were thanked.

The solidarity activities carried out in the Kastamonu province center were not limited to the provincial center only; women in Kastamonu districts also participated in the activities

with the same volunteering. During the association activities held in Çankırı, Sinop, Taşköprü, Daday and İnebolu, the aid money collected here was sent to the central branches and an attempt was made to provide support to the Ottoman soldiers and the people in need from every corner of the province. In aid campaigns carried out with public participation, people helped within their means, while those who were unable to give money tried to support by giving their belongings. In addition, we see that those who provide cash aid also provide aid in proportion to their earnings, ensuring that the public participates as much as they can. When we look at the studies carried out within the societies in which women are active in Kastamonu and the members of the societies, we generally see that they are in the administrative staff of the province or the spouses of the leading figures of the province. In addition, women working in the province were also active within the society. These ladies, in a way, pioneered the ladies of Kastamonu and mobilized them with the feelings of national unity and solidarity. In this regard, the participation of İzbelizade Hafız Selma Hanım, one of the prominent families of Kastamonu, in the activities of the society was effective in other ladies leading these studies or participating in aid campaigns. Non-Muslim women also took part in the army strengthening or military clothing activities carried out on behalf of the Ottoman soldiers and supported the defense of the homeland. These ladies acted together with Muslim ladies and operated with national feelings. In our study on the societies in which women were active in Kastamonu, the working styles and activities of women in the period until World War I were included in detail. In addition, the aid provided by the public, types of aid and amounts of aid are included in the aid campaigns. Thus, it was aimed to reveal the approach to military, economic and social problems in Anatolia before and after the Balkan Wars.